

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΜΟΣΚΟΒΗ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ

ΣΤ

ΡΧ

967

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1967

Ψηφιοποιήθηκε στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Ψηφιοποίησης της Επιστημονικής Πολιτικής

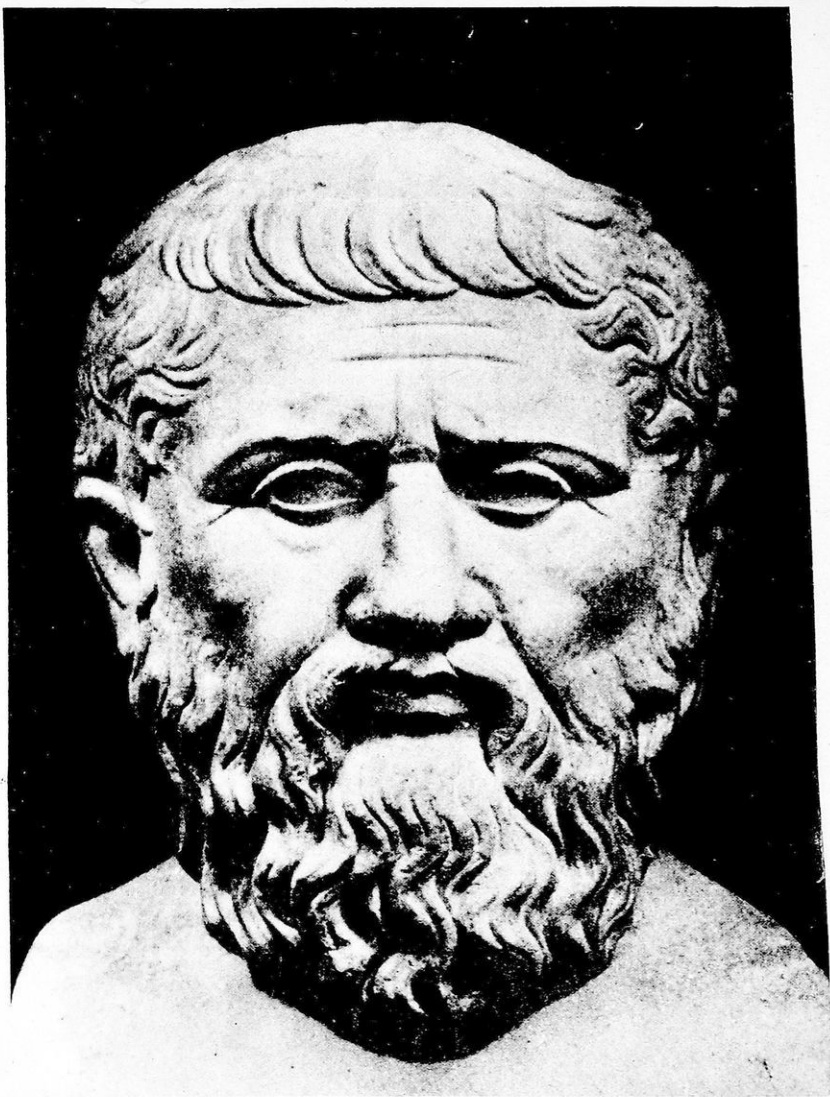
ΠΑΛΑΙΟΝΟΣ
ΚΡΙΤΩΝ

17369

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΚΡΙΤΩΝ

ΠΛΑΤΩΝ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ

Αρ. Βιβ. 17369-6

Γενική

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ**

ΒΑΣΙΛΗ ΜΟΣΚΟΒΗ

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1967**

17369

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Ὁ Πλάτων γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, τὸ 427 π.Χ. Ὁ πατέρας του Ἀρίστων καταγόταν ἀπὸ τὸ μυθικὸ βασιλεῖα Κόδρο καὶ ἡ μητέρα του Περικτιόνη ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ νομοθέτη Σόλωνος. Ἀδερφὸς τῆς μητέρας του ἦταν ὁ Χαρμίδης, ἀρχηγὸς τοῦ ὀλιγαρχικοῦ κόμματος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνα π.Χ., καὶ ἐξάδερφός του ὁ Κριτίας, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν 30 τυράννων. Ὁ Πλάτων εἶχε δύο ἀκόμη ἀδερφούς, τὸν Ἀδείμαντο καὶ τὸν Γλαύκωνα, καὶ μιὰν ἀδερφή, τὴν Ποτώνη.

Καταγωγή
τοῦ Πλάτωνος.

Γόνος πλούσιας καὶ ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας ὁ Πλάτων μορφώθηκε μὲ μεγάλη φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια. Τὰ πρῶτα γράμματα καὶ τὴν ποίηση — καὶ ἰδιαιτέρως τὰ ὁμηρικὰ ἔπη — διδάχθηκε ἀπὸ τὸν γραμματικὸ Διονύσιο καὶ τὴν μουσικὴ ἀπὸ τὸν μουσικοδιδάσκαλο Δράκοντα.

Τὰ πρῶτα μαθήματα.

Φυσικὸ συμπλήρωμα τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς τοῦ Πλάτωνος ἦταν ἡ σωματικὴ ἀγωγή πὸν ἀνέλαβε ὁ δάσκαλος τῆς γυμναστικῆς Ἀρίστων ἀπὸ τὸ Ἄργος. Ὁ Ἀρίστων, ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοση, μετωνόμασε τὸν μαθητὴ του Πλάτωνα, ἐπειδὴ εἶχε πλατὺ μέτωπο καὶ πλατὺ στήθος. Ἔτσι τὸ πραγματικὸ του ὄνομα, Ἀριστοκλῆς, παραμερίστηκε καὶ ὁ μεγάλος φιλόσοφος ἔμεινε στὴν ἱστορία μὲ τὸ παρωνύμιο Πλάτων.

Ὁ πρῶτος φιλόσοφος πὸν μαθήματά του ἄκουσε ὁ Πλάτων ἦταν ὁ Κρατύλος, μαθητὴς τοῦ περιφήμου φιλοσόφου Ἡρακλείτου ἀπὸ τὴν Ἐφεσο. Ὁ Κρατύλος τὸν ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφία τῶν Ἴωνων καὶ κυρίως τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἡρακλείτου, ὅτι τὸ κάθε τι στὴ φύση μεταβάλλεται διαρκῶς, «τὰ πάντα ρεῖ». Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαθήματα πὸν ἄκουσε ἀπὸ τὸν Κρατύλο, θὰ πρέπει, λόγῳ τῆς μεγάλης εὐφυΐας καὶ τῆς δίψας γιὰ μάθηση πὸν τὸν διέκρινε ἀπὸ τὴν παιδικὴν τὴν ἡλικία, νὰ ἐμελέτησε τὰ ἔργα τῶν φιλοσόφων Παρμενίδου, Ξενοφάνου, Ζήνωνος, Ἐμπεδοκλῆ καὶ Ἀναξαγόρα πὸν μελετοῦσαν καὶ συζητοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη οἱ πνευματικοὶ κύκλοι τῆς Ἀθήνας.

Οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι πὸν γνώρισε.

Πνευματικά
διαφέροντα
και γνωριμία
μέ το Σωκρά-
τη.

ἽΟ Πλάτων, πρὶν κατασταλάξῃ στὴν συστηματικὴ μελέτη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀσχολήθηκε μὲ τὸν ἀθλητισμὸ καὶ τὴν ποίηση καὶ διακρίθηκε καὶ στὰ δύο. Ἐνίκησε σὲ ἀγῶνα πάλης στὰ Ἴσθμια κί' ἔγραφε ἐπικά ποιήματα, τραγωδίες καὶ ἐπιγράμματα. Ὅλες ὅμως οἱ πνευματικὲς του ἀνησυχίες βροῆκαν τὴ σωστὴ διέξοδο τὸ 407, ὅταν γνώρισε σὲ ἡλικία 20 χρόνων, τὸν Σωκράτη. Ὁ μεγάλος δάσκαλος τὸν βοήθησε νὰ βρῆ τὸν δρόμο του κί' ὁ Πλάτων ἔμεινε κοντά του ὡς τὸ θάνατό του, τὸ 399. Λέγεται ὅτι ὁ Πλάτων ὕστερα ἀπὸ τὴ γνωριμία του μὲ τὸ Σωκράτη, ἔκαψε τὰ χειρόγραφα τῶν ποιημάτων του γιὰ νὰ δείξῃ ἔτσι πὼς ἐγκατέλειπε τὴν ποίηση γιὰ ν' ἀφοσιωθῆ στὴ φιλοσοφία. Τὸ 407 π.Χ. εἶναι μιὰ πολὺ σημαντικὴ χρονολογία γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ. Χωρὶς τὸ Σωκράτη δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ ὁ Πλάτων. Χωρὶς τὴ συνάντησιν αὐτῆ ἢ προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνος θὰ διαμορφωνόταν διαφορετικὰ.

ἽΟ Σωκράτης
καὶ ἡ ἐποχὴ
του.
Οἱ σοφιστές.

ἽΟ Σωκράτης, 470-399 π.Χ., γυῖος τοῦ μαρμαρογλύπτη Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιραρέτης, ἄφησε τὴ γλυπτικὴ γιὰ ν' ἀσχοληθῆ μὲ τὴ φιλοσοφία, παρακινήμενος ἀπὸ ἰσχυρὴ ἐσωτερικὴ παρόρμησιν. ἽΗ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία βρισκόταν τώρα, τὴν ἐποχὴ τῆς ὀριμότητος τοῦ Σωκράτη, στὴ μεγαλύτερὴ τῆς ἀκμῆ καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸ ναυτικὸ κράτος κυριαρχοῦσε σ' ὅλη σχεδὸν τὴ Μεσόγειο. ἽΗ Ἀθῆνα εἶναι τὸ οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ κέντρο τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Οἱ φιλόσοφοι, οἱ ποιητὲς κί' οἱ καλλιτέχνες δημιουργοῦν ἔργα ποὺ παραμένουν μέχρι σήμερα ἀνεπανάληπτα καὶ μοναδικὰ πρότυπα, ἐνῶ συγχρόνως ὁ ἄνθρωπος ἀπολυτρώνεται ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς φραγμοὺς καὶ προσπαθεῖ νὰ πλάσῃ τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀτόμου — πολίτη, δηλ. τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ ἐλεύθερα ὅλη του τὴν προσωπικότητα. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ πραγματοποιηθῆ γιὰτὶ μπορεῖ νὰ συγκρουσθῆ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κράτους, ἀλλὰ ὁ Περικλῆς κατορθώνει νὰ ἐναρμονίσῃ τίς δύο ἀντίρροπες δυνάμεις, τὴν ὁμάδα καὶ τὸ ἄτομο. Τὰ ἄτομα — πολῖτες ἐντάσσονται μὲ ἐλεύθερη βούλησιν σὰν ὄργανικὰ μέλη στὸ σύνολο — πολιτεία. ἽΗ ἰσορροπία ὅμως αὐτὴ δὲν διατηρεῖται γιὰ πολὺ.

ἽΕπακόλουθο τῆς ροπῆς νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ ἄτομο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ συνόλου εἶναι καὶ ἡ στροφὴ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴ φύσιν στὸν ἀνθρώπο. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ προβλήματά του πρέπει νὰ ἐρευνῶνται καὶ ὄχι τὰ φυσικὰ προβλήματα. ἽΕκεῖνοι ποὺ πραγματοποιοῦν τὴ στροφὴ αὐτὴ τῆς φιλοσοφίας λέγονται **σοφιστές** καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς

είναι ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ μὲ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια, ὅπως ὁ Πρωταγόρας, ὁ Πρόδικος, ὁ Γοργίας κ.ἄ.

Οἱ σοφιστὲς, ποὺ πήγαιναν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ δίδασκαν τοὺς νέους μὲ μεγάλη ἀμοιβή, ἔγιναν σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ δάσκαλοι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς δεξιότητες τῆς ρητορικῆς ποὺ μάθαιναν στοὺς μαθητὲς τους νὰ νικοῦν τοὺς ἀντιπάλους τους στὴ συζήτηση, συσκοτίζοντας τὴν ἀλήθεια καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἠθική. Τὸ μόνο ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ κατατροπωθῇ ὁ ἀντίπαλος, ἔστω καὶ μὲ σοφίσματα, μὲ ἐσφαλμένους δηλ. συλλογισμούς. Γι' αὐτὸ ἡ λέξη σοφιστής ἀπὸ σοφός κατάντησε νὰ σημαίνει αὐτὸν ποὺ διαστρέφει τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἐπίδραση λοιπὸν τῶν σοφιστῶν πάνω στοὺς νέους κυρίως ἦταν δλέθρια γιὰτὶ γκρέμιμιζαν τὶς σταθερὲς καὶ αἰώνιες ἀξίες καὶ ἄφηναν στὴ θέση τους τὸ χάος. Ἀντικαταστήσανε τὴν ἠθικὴ παιδεία μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ ρητορικὴ μόρφωση, τὴν εὐλάβεια καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς θεοὺς μὲ τὸν ἀσεβῆ σκεπτικισμό, τὶς σταθερὲς καὶ ἀντικειμενικὲς ἀληθειες μὲ τὶς ὑποκειμενικὲς γνώμες. Τὸ δόγμα τοῦ Πρωταγόρα «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος» (μέτρο κάθε πράγματος εἶναι ὁ ἄνθρωπος), δηλ. ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴ του κρίση μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸ καλὸ ὡς κακό, τὸ ἀνήθικο ὡς ἠθικό, τὸ μαῦρο ὡς πρῶτο ἀνάλογα μὲ τὸ συμφέρον του, δείχνει ποῦ μπορούσε νὰ ὀδηγηθῇ ἡ κοινωνία μὲ τὴν διδασκαλία τῶν σοφιστῶν.

Ὁ Σωκράτης ἐμφανίζεται ὡς ἀντίπαλος τῶν σοφιστῶν. Στὴν ἀμφιβολία, στὸν μηδενισμό, στὴ δυσπιστία πρὸς κάθε ἀξία, στὴ δῆθεν παντογνωσία τους ἔρχεται νὰ ἀντιτάξῃ τὴ μετριοφροσύνη, «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα», τὶς σταθερὲς καὶ ξεκαθαρισμένες ἀντικειμενικὲς ἐννοιες, τὴν πίστη στὰ ἰδανικὰ τῆς πατρίδας καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ Σωκράτη καὶ τοὺς σοφιστὲς εἶναι ὅτι οἱ σοφιστὲς ἔστρεψαν τὴν προδοχὴ τους στὴν ἐξέταση τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος — ἄτομο εὐτυχισμένος, ἀδιαφορώντας γιὰ τοὺς συνανθρώπους του καὶ τὸ σύνολο, ἐνῶ ὁ Σωκράτης ἐμελέτησε τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν κάμῃ ἠθικὴ καὶ δυνατὴ ἀτομικότητα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ συνόλου, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν ἐγωϊστικὴ προσωπικὴ του εὐτυχία.

Τὶς ιδέες τοῦ Σωκράτη ἀκλόουθησαν λίγα μόνο διαλεχτὰ πνεύματα. Οἱ πολλοὶ παρασύρονταν ἀπὸ τὴ ρητορικὴ ικανότητα τῶν σοφιστῶν καὶ ἡ ἠθικὴ κρίση μεγάλωνε. Τότε ξεσπᾷ ὁ Πελοποννησιακὸς

Ἡ διδασκαλία τῶν σοφιστῶν καὶ ἡ πολεμικὴ τοῦ Σωκράτη.

Κατάδικη τοῦ Σωκράτη.

πόλεμος πού τελειώνει με τή συντριβή του Ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου καὶ βαθύτερο κλονισμό τῶν ἠθικῶν ἀξιών. "Ὅπως σ' ὄλες τις μεταπολεμικές ἐποχές οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν κάποιο ἐξίλαστήριο θῦμα καὶ — τί τραγική εἰρωνεία! — ὁ κλῆρος πέφτει στὸ Σωκράτη πού καταδικάζεται σὲ θάνατο μὲ τὴ διπλὴ κατηγορία, ὅτι δὲν πιστεύει στοὺς θεοὺς καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους, γιὰ πράγματα δηλ. πού ἔπρεπε νὰ κατηγορηθοῦν οἱ σοφιστές.

Ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ λύπη γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Σωκράτη.

Ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς πατρίδας του — τὰ ἐγκλήματα τῶν 30 τυράννων, τὴν κατάρπησιν τῆς δημοκρατίας — καὶ περίλυπος γιὰ τὸ θάνατο τοῦ δασκάλου του ἀποφασίζει νὰ μὴν ἀναμιχθῆ στὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν ἀμέσως ἀκολουθώντας τὴν παράδοσιν τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ νὰ περιορισθῆ, γιὰ τὴν ὥρα τουλάχιστον, στὴ μελέτη καὶ βελτίωσιν τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς πατρίδας του καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν βοήθειαν τῆς φιλοσοφίας. Γιατὶ πιστεῦε ὅτι οἱ ἀνθρώπινες συμφορὲς θὰ ἐκλείψουν ὅταν καταλάβουν τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα οἱ φιλόσοφοι ἢ ὅταν γίνωνται φιλόσοφοι οἱ ἄρχοντες.

Ταξίδια στὰ Μέγαρα, Κυρῆνη καὶ Αἴγυπτο.

Ἡ λύπη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ δασκάλου του καὶ ὁ φόβος ἴσως μήπως καταδιωχθῆ καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἔκαμαν νὰ καταφύγῃ στὰ Μέγαρα, ὅπου ὁ Εὐκλείδης, μαθητὴς καὶ αὐτὸς τοῦ Σωκράτη, εἶχε ἰδρῦσει σχολή. Στὰ Μέγαρα ἔμεινε δυὸ χρόνια καὶ ἄρχισε νὰ συγγράφῃ τὴν πρώτην σειράν τῶν διαλόγων του πού ἐπεξεργάσθη καὶ δημοσίευσε ἀργότερα στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ τὰ Μέγαρα ξεκίνησε γιὰ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Κυρῆνη καὶ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ διαμονὴ του στὴν Κυρῆνη ἦταν σύντομη γιατί πῆγε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν μαθηματικὸν Θεόδωρο, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε διδάξει στὴν Ἀθήνα μαθηματικὰ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτη. Στὴν Αἴγυπτο ἔμεινε ἀρκετὸ καιρὸ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν αἰγυπτιακὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ πλουτίσῃ τίς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις.

Τὸ ταξίδι στὴν Κυρῆνη καὶ στὴν Αἴγυπτο κράτησε λιγώτερον ἀπὸ δυὸ χρόνια. Τὸ 395 π.Χ. ἐπιστρέφει στὴν Ἀθήνα ὅπου μένει ὡς τὸ 388 καὶ δημοσιεύει, ὅπως εἶπαμε, τὴν πρώτην σειράν τῶν ἔργων του πού ἀνάμεσα τοὺς εἶναι ἡ «Ἀπολογία» καὶ ὁ «Κρίτων».

Πρῶτον ταξίδι στὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.

Τὸ 388 ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ ταξίδι στὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν γιὰ φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας. Πρῶτον πῆγε στὸν Τάραντα ὅπου γνώρισε καὶ ἔγινε φίλος μὲ τὸν πυθαγόρειον μαθηματικὸν φιλόσοφον Ἀρχύταν, ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατίας τοῦ Τάραντος. Ἐπειτα πῆ-

γε στους Λοκρούς όπου συζήτησε με τον επίσης πυθαγόρειο φυσικό Τίμαιο. Ἄπ' ἐδῶ ἀποφάσισε νὰ ἐπισκεφθῆ τὴ Σικελία ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου πὸν ἤθελε νὰ περιβάλλεται ἀπὸ σοφούς καὶ καλλιτέχνες. Ὁ Διονύσιος προσκάλεσε τὸν Πλάτωνα μὲ μεσολάβηση τοῦ γυναικαδεργου τοῦ Δίωνος πὸν ἔμεινε πιστὸς μαθητῆς τοῦ φιλοσόφου σ' ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ πέθανε γιὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς Πλατωνικῆς πολιτείας.

Ὁ Πλάτων μὲ τὸν Δίωνα προσπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Διονύσιο νὰ ἐφαρμόσῃ στὸ πολίτευμα τῶν Συρακουσῶν τὶς πολιτικὲς του θεωρίες. Ὁ τύραννος, ἐνῶ στὴν ἀρχὴ τὸν ἄκουε μὲ εὐμένεια, ἄρχισε σιγὰ - σιγὰ νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὶς θαρραλέες παρατηρήσεις του καὶ νὰ τὸν ὑποπτεύεται, ὕστερα ἀπὸ διαβολὲς τῶν κολάκων, ὅτι συνωμοτεῖ ἐναντίον του. Βλέποντας ὁ Πλάτων ὅτι ἡ φιλία τοῦ τυράννου εἶχε μεταβληθῆ σὲ μῖσος, τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν στείλῃ στὴν πατρίδα του, ἀλλὰ ὁ Διονύσιος τὸν παράδωσε στὸν πρεσβευτὴ τῆς Σπάρτης Πόλλιν μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν σκοτώσῃ ἢ νὰ τὸν πουλήσῃ δοῦλο. Ὁ Πόλλης ἔφερε τὸν Πλάτωνα στὴν Αἴγινα, πὸν ἦταν σύμμαχος τῆς Σπάρτης, καὶ τὸν πούλησε δοῦλο. Εὐτυχῶς τὸν ἐξαγόρασε, πληρώνοντας τὰ λύτρα, ὁ Κυρηναῖος Ἀντίκεις, πὸν τὸν εἶχε γνωρίσει ὅταν βρισκόταν στὴν πατρίδα του.

Μετὰ τὶς φοβερὲς αὐτὲς δοκιμασίαις ὁ Πλάτων ἐπιστρέφει τὸ 387 π.Χ., στὴν πατρίδα του. Εἶναι 40 χρόνων, πλουτισμένος μὲ μεγάλη πείρα, πλατεῖα μόρφωση καὶ φημισμένος ἀπὸ τὰ βιβλία του. Τότε ἀποφασίζει νὰ ἰδρῦσῃ σχολὴ καὶ ἀγοράζῃ μιὰν ἔκταση ἔξω ἀπὸ τὸ Δίπυλο, κοντὰ στὸν Κολωνό, πὸν ἦταν ἀφιερωμένη σ' ἕναν ἥρωα, τὸν Ἀκάδημο. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἡ σχολὴ τοῦ Πλάτωνος πῆρε τὸ ὄνομα Ἀκαδημία καὶ διατηρήθηκε ὡς τὸ 529 μ.Χ., πὸν κλείστηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανό.

¹ Ἰδρῶση τῆς Ἀκαδημίας. Πνευματικὴ δραστηριότη-
τα.

Ἡ Ἀκαδημία ἀπόκτησε σύντομα τόπους συγκεντρώσεων καὶ περιπάτων, κοιτῶνές, γυμναστήριο καὶ πλούσια βιβλιοθήκη. Ἡ διδασκαλία γινόταν μὲ τὴ **διαλεκτικὴ μέθοδο**. Διδάσκονταν τὰ μαθηματικά, ἡ γεωγραφία, ἡ ἀστρονομία καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες. Ἐπίσης ἐγίνονταν συζητήσεις μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία πάνω σὲ φιλοσοφικά, πολιτικὰ καὶ αἰσθητικὰ θέματα.

Ὁ Πλάτων ἔμεινε στὴν Ἀκαδημία εἴκοσι χρόνια, 387-367 π.Χ., καὶ ἀνέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα διδάσκοντας, συζητώντας καὶ συγγράφοντας τὴ δεύτερη σειρὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων του πὸν ἀνάμεσα

τους είναι ο «Φαίδων», τὸ «Συμπόσιον» καὶ ὁ «Φαῖδρος». Τότε ἄρχισε νὰ συγγράφῃ καὶ τὸ πιὸ σημαντικό του ἔργο, τὴν «Πολιτεία», πὸν συνοψίζει ὅλες τὶς ἠθικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ πολιτικῆς του ιδέες.

Δεύτερο ταξίδι
στὴ Σικελία.

Τῆ δημιουργικῆ περιόδῳ στὴν Ἀκαδημία διέκοψαν ἐπανειλημμένες προσκλήσεις τοῦ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου νὰ πάῃ στὴ Σικελία. Τὶς προσκλήσεις τοῦ τυράννου συνόδευσαν καὶ γράμματα τοῦ θείου του Δίωνα. Ὁ Δίων σὰν σύμβουλος τοῦ ἀνεψιοῦ του προσπαθοῦσε νὰ ἐμφυσήσῃ στὴν ψυχὴ του τὴν ἀγάπῃ πρὸς τὴ φιλοσοφία καὶ νὰ τὸν προετοιμάσῃ γιὰ τὶς πολιτικῆς μεταρρυθμίσεις πὸν δὲν ἐτόλμησε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ πατέρας του Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος. Οἱ προοπτικῆς, λοιπὸν, γιὰ τὴν δημιουργία τῆς τέλειαις, τῆς ἰδανικῆς πολιτείας φαίνονται τώρα πιὸ εὐνοϊκῆς καὶ ὁ Πλάτων, σὲ ἡλικία 60 χρόνων, πηγαίνει γιὰ δευτέρῃ φορὰ στὴ Σικελία, ὅπου γίνεται δεκτὸς μὲ μεγάλες τιμές.

Δυστυχῶς, ὅπως εἶχε συμβῆ καὶ στὸ πρῶτο ταξίδι, οἱ κόλακες ραδιοεργοῦν ἐναντίον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δίωνα. Κατηγοροῦν μάλιστα τὸν Δίωνα ὅτι θέλει νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀνεψιὸ του καί, τέσσαρις μῆνες μετὰ τὴν ἀφιξὴ τοῦ Πλάτωνος, μισθοφόροι τοῦ τυράννου τὸν ἐπιβίβασαν μὲ τὴ βία σ' ἓνα πλοῖο καὶ τὸν ἀφήσανε στὴν Ἰταλία. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Δίων πῆγε στὴν Πελοπόννησο καὶ τέλος ἐφθασε στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Πλάτων, ἐπειδὴ ὁ Διονύσιος τηροῦσε τὰ προσχήματα καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν καθησυχάσῃ, ἔμεινε στὶς Συράκουσες φαινομενικῶς φιλοξενούμενος, στὴν πραγματικότητῃ ὅμως φυλακισμένος, ἀφοῦ ὁ τύραννος δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ φύγῃ. Ἐπὶ τέλους, τὸ 365, τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ τὸν ξανακαλέσῃ μαζί μὲ τὸν Δίωνα σὲ πιὸ κατάλληλη περίστασι.

Τρίτο ταξίδι
στὴ Σικελία.

Τὸ 361 π.Χ., ὁ Πλάτων ἀφῆναι πάλι τὴν Ἀκαδημία γιὰτὶ ὁ Διονύσιος στέλλει τριήρη καὶ πρεσβεία γιὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ ξαναπάῃ στὴ Σικελία χωρὶς ὅμως τὸν Δίωνα πὸν εἶχε ἐγκατασταθῆ σ' ἓνα κτῆμα κοντὰ στὴν Ἀκαδημία.

Ὁ Πλάτων ὑποχώρησε στὴν πρόσκληση τοῦ τυράννου, ἐπειδὴ μεσολάβησε ὁ φίλος του πυθαγόρειος Ἀρχύτας καὶ ἐπειδὴ ὁ Διονύσιος ἔθεσε σὰν ὄρο ἐπαναφορᾶς τοῦ Δίωνα τὴ μετάβασή του στὶς Συράκουσες. Ἀκόμη τοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ ἰδρῦσῃ φιλοσοφικὸ κύκλο στὴν αὐτὴν τοῦ. Ὁ φιλοσοφικὸς κύκλος πραγματοποιήθηκε, ἀλλὰ ὁ τύραννος ἀνέβαλλε κάθε φορὰ τὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Δίωνα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πλάτων τὸν ἐπίεξε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα σύμφωνα μὲ τὴν ὑπό-

σχεση πού είχε δώσει, ὁ Διονύσιος ὑποπτεύθηκε πάλι ὅτι συνωμοτεῖ κ' ἔδωσε διαταγή στοὺς μισθοφόρους νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν μεταφέρουν στὸ στρατόπεδό τους γιὰ νὰ εἶναι ἀκίνδυνος. Ὁ Πλάτων θὰ φονεύταν ἴσως ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους, ἂν ὁ Ἀρχύτας πού ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴν μετάβασή του στὴ Σικελία δὲν ἔστελλε πρεσβεία στὸ Διονύσιο καὶ δὲν τὸν ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερο.

Μετὰ τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο ταξίδι στὴ Σικελία ὁ Πλάτων ξαναγυρίζει στὴν Ἀκαδημία ὅπου μένει ὡς τὸ θάνατό του, τὸ 347 π.Χ. Τότε γράφει καὶ τὰ τελευταῖα του ἔργα, πού εἶναι ὁ «Τίμαιος», ὁ «Κριτίας» καὶ οἱ «Νόμοι».

Τελευταῖα
χρόνια καὶ
θάνατος τοῦ
Πλάτωνος.

Ἡ τελευταία μεγάλη λύπη πού δοκίμασε ὁ Πλάτων εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Δίωνα, πού δολοφονήθηκε τὸ 353, μόλις εἶχε νικήσει μὲ τὴ βοήθεια τῶν φίλων καὶ τῶν ὁπαδῶν του τὸν Διονύσιο κ' ἦταν ἑτοιμος νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπὶ τέλους τὸ πολιτικὸ ἰδανικὸ τῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ Πλάτων πέθανε ξαφνικὰ σὲ ἡλικία 80 χρόνων, ἐνῶ ἔγραφε, ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοση, καὶ θάφτηκε στὴν Ἀκαδημία.

Τὰ γνήσια ἔργα τοῦ Πλάτωνος πού σώθηκαν μέχρι σήμερα εἶναι 36. Ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Ἀπολογία», ἔχουν διαλογικὴ μορφή. Σὲ ὅλους ἐπίσης τοὺς διαλόγους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς «Νόμους» πού ἔμειναν ἀτέλειωτοι καὶ συμπληρώθηκαν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, τὴ συζήτηση διευθύνει ὁ Σωκράτης. Κάθε διάλογος ἐπιγράφεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πῶς σημαντικοῦ μετὰ τὸ Σωκράτη προσώπου, π.χ. Πρωταγόρας, Φαίδων, Κριτίων κ.λ.π. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 36 συγγράμματα, σώζονται καὶ 13 ἐπιστολὲς τοῦ Πλάτωνος ἀπὸ τίς ὁποῖες μεγάλη σημασία ἔχει ἡ 7η, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος αὐτοβιογραφίας τοῦ φιλοσόφου.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος.

Στὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος, πού εἶναι καὶ λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα, ἐξετάζονται μὲ καταπληκτικὴ ζωντάνια, πρωτοτυπία καὶ ἐμβριθεῖα ὅλα τὰ φιλοσοφικά, ἐπιστημονικά, ἠθικά καὶ πολιτικά προβλήματα πού ἐξακολουθοῦν νὰ ἀπασχολοῦν ἀκόμη τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα, ἕστερα ἀπὸ εἰκοσιτρεῖς αἰῶνες, ὁ Πλάτων ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται ἓνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους πνευματικὸς ὁδηγοὺς τῆς ἀνθρωπότητας.

Ο ΚΡΙΤΩΝ

Ἡ «Κρίτων» ἀνήκει χρονολογικὰ στοὺς πρώτους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ γράφηκε, ὅπως εἶπαμε, στὰ Μέγαρα μαζί μὲ τὴν «Ἀπολογία» καὶ τὸν «Εὐθύφρων». Τὰ τρία αὐτὰ ἔργα παρουσιάζουν μεγάλες ὁμοιότητες μεταξύ τους καὶ ὁλοκληρώνουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Σωκράτη σὰν πολίτη καὶ φιλοσόφου.

Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου εἶναι μόνον δύο: ὁ Σωκράτης καὶ ὁ φίλος του ὁ Κρίτων πὸν τὸν ἐπισκέπτεται στὴ φυλακὴ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ δραπετεύσῃ γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του. Ὁ διάλογος στηρίζεται σὲ πραγματικὰ γεγονότα γιατί ὄχι μόνον ὁ Κρίτων ἀλλὰ καὶ ἄλλοι φίλοι καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Σωκράτη τὸν παρότρυναν νὰ φύγῃ. Ὁ Πλάτων διάλεξε γιὰ δεύτερο πρόσωπο τοῦ διαλόγου τὸν Κρίωνα, ἐπειδὴ ἦταν συνομήλικος, συνδημότης καὶ παιδικὸς φίλος τοῦ Σωκράτη. Ἐπίσης ἦταν πολὺ πλούσιος καὶ εἶχε γνωριμίες παντοῦ, ὥστε ἦταν τὸ πιὸ κατάλληλο πρόσωπο γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν φυγάδευσή του φίλου του.

Ὁ Κρίτων παρουσιάζεται σὰν ἕνας πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος φίλος πὸν σπρωγμένος ἀπὸ τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς φιλίας θέλει νὰ σώσῃ τὸ Σωκράτη, ἀδιαφορώντας ἂν αὐτὴ τὴν ἢ πράξη εἶναι σωστὴ καὶ ἠθικὴ. Στὸ βάθος βέβαια ἐπίστευε στὶς ἐντολὲς τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ στὴν κρίσιμη τούτη στιγμή τὸ συναἶσθημα παραμερίζει τὴν λογικὴ. Τὶς ἐντολὲς αὐτὲς τοῦ θυμίζει καὶ τοῦ ἀναπτύσσει ὁ Σωκράτης πού, ἂν καὶ καταδικάσθηκε ἄδικα σὲ θάνατο, διατηρεῖ τὴν ψυχραιμίαν του καὶ μένει ἀκλόνητος στὸν ἠθικὸ νόμο. Ἡ σύγκρουση τοῦ συναισθήματος μὲ τὴν λογικὴ χαρίζει ἐντονο δραματικὸ ἐνδιαφέρον στὸν διάλογο.

Φυσικὰ ὁ Πλάτων δὲν περιορίζεται σὲ ἀπλὴ ἀναδιήγηση ἐκείνων πὸν τοῦ διηγήθηκε ὁ Κρίτων. Τὰ χρησιμοποιεῖ σὰν ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὶς ἰδέες του γιὰ τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιο καὶ γιὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν προσήλωσή καὶ τὴν πίστῃ του στὸ ἰδανικὸ τῆς πατρίδας.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ

(Ἡ ΠΕΡΙ ΠΡΑΚΤΕΟΥ, ΗΘΙΚΟΣ)

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ :

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΚΡΙΤΩΝ

ΚΕΦ. 1

ΣΩ. Τί τηρικιάδε ἀφίξει, ὦ Κρίτων; ἢ οὐ πρῶ ἔτι ἐστίν;

ΚΡ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Πηνίκα μάλιστα;

ΚΡ. Ὅρθρος βαθύς.

ΣΩ. Θαυμάζω, ὅπως ἠθέλησέ σοι ὁ τοῦ δεσμοτηρίου φύλαξ ὑπακοῦσαι.

ΚΡ. Ἐυνήθης ἤδη μοί ἐστιν, ὦ Σώκρατες, διὰ τὸ πολλάκις δεῦρο φοιτᾶν, καὶ τι καὶ εὐεργέτηται ὑπ' ἐμοῦ.

ΣΩ. Ἄρτι δὲ ἦκεις ἢ πάλοι;

ΚΡ. Ἐπιεικῶς πάλοι.

ΣΩ. Εἶτα πῶς οὐκ εὐθὺς ἐπήγειράς με, ἀλλὰ σιγῇ παρακάθησαι;

ΚΡ. Οὐ μὰ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἤθελον ἐν τοσαύτῃ τε ἀγροπνία καὶ λύπῃ εἶναι. ἀλλὰ καὶ σοῦ πάλοι θαυμάζω αἰσθανόμενος, ὡς ἠδέως καθεύδεις. καὶ ἐπίτηδές σε οὐκ ἤγειρον, ἵνα ὡς ἤδιστα διάγοις. καὶ πολλάκις μὲν δὴ σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ εὐδαιμόνισα τοῦ τρόπου, πολὺ δὲ μάλιστα ἐν τῇ νυκτὶ παρεστῶση ξυμφορᾶ, ὡς ῥαδίως, αὐτὴν καὶ πρῶως φέρεις.

ΣΩ. Καὶ γὰρ ἂν, ὦ Κρίτων, πλημμελὲς εἶη ἀγανακτεῖν τηλικούτων ὄντα, εἰ δεῖ ἤδη τελευτᾶν.

ΚΡ. Καὶ ἄλλοι, ὦ Σώκρατες, τηλικούτοι ἐν τοιαύταις ξυμφοραῖς ἀλίσκονται, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοὺς ἐπιλύεται ἢ ἡλικία μὴ οὐχὶ ἀγανακτεῖν τῇ παρούσῃ τύχῃ.

ΣΩ. Ἔστι ταῦτα. ἀλλὰ τί δὴ οὕτω πρῶ ἀφίξει;

ΚΡ. Ἀγγελίαν, ὦ Σώκρατες, φέρων χαλεπὴν οὐ σοί, ὡς ἐμοί

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΤΩΝ

(Ἡ ΠΕΡΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ)

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ:

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΚΡΙΤΩΝ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ (Κεφ. 1—2)

ΣΩ. Γιατί ἔχεις ἔρθει τέτοια ὥρα, Κρίτων; ἢ μήπως δὲν εἶναι ἀκόμη πρωτῆ;

ΚΡ. Καὶ πολὺ πρωτῆ μάλιστα.

ΣΩ. Ποιά ὥρα περίπου;

ΚΡ. Δὲν ἔχει χαράξει ἀκόμη.

ΣΩ. Ἀπορῶ πῶς σοῦ ἐπέτρεψε τὴν εἴσοδο ὁ φρουρὸς τῆς φυλακῆς.

ΚΡ. Μὰ εἶναι, πιά γνωστός μου, Σωκράτη, ἐπειδὴ ἔρχομαι πολὺ συχνὰ ἐδῶ καὶ ἐκτός ἀπ' αὐτὸ τοῦ ἔχω κάμει καὶ μερικά φιλοδωρήματα.

ΣΩ. Ἔχεις ἔρθει τώρα μόλις ἢ ἀπὸ πολλή ὥρα;

ΚΡ. Ἀπὸ πάρα πολλή ὥρα.

ΣΩ. Γιατί, λοιπόν, δὲ μὲ ζύπνησες ἀμέσως, ἀλλὰ κάθεσαι καὶ περιμένεις χωρὶς νὰ μιλάς;

ΚΡ. Μὰ τὸν Δία, δὲ σὲ ζύπνησα, Σωκράτη, γιατί κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲ θὰ ἤθελα νὰ ζῶ σὲ τόσο μεγάλη ἀγρυπνία καὶ λύπη. Ἀλλὰ ἀπὸ πολλή ὥρα σὲ θαυμάζω, ἐπειδὴ σὲ βλέπω νὰ κοιμᾶσαι τόσο γλυκά. Κι' ἐπίτηδες δὲν σὲ ξυπνοῦσα, γιὰ νὰ περνᾶς τὸν καιρὸ σου ὅσο γίνεται πιὸ εὐχάριστα. Πολλὲς φορές βέβαια καὶ πρὶν σ' ὅλη σου τῆ ζωῆ σ' ἐμακάρισα γιὰ τὸν χαρακτήρα σου, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο σὲ μακαρίζω τώρα, ἐπειδὴ ὑποφέρεις τῆ συμφορὰ πού σοῦ ἔχει τύχει μὲ μεγάλη ἡρεμία καὶ γαλήνη.

ΣΩ. Θὰ ἦταν ἀνάρμοστο βέβαια, Κρίτων, ν' ἀγανακτῶ ἂν πρέπη πιά νὰ πεθάνω σὲ τέτοια ἡλικία.

ΚΡ. Καὶ σ' ἄλλους ἀνθρώπους, Σωκράτη, τυχαῖνον παρόμοιες συμφορὲς σὲ μεγάλη ἡλικία, ἀλλὰ τὰ χρόνια δὲν τοὺς ἐμποδίζουν καθόλου ν' ἀγανακτοῦν γι' αὐτὸ πού τοὺς συμβαίνει.

ΣΩ. Αὐτὰ εἶν' ἀλήθεια. Γιατί ὅμως ἤρθες τόσο πρωτῆ;

ΚΡ. Ἦρθα, Σωκράτη γιὰ νὰ σοῦ φέρω ἕνα νέο δυσάρεστο ὄχι γιὰ

ΚΕΦ. 1

Ἐπίσκεψη τοῦ Κρίτωνος στὴ φυλακὴ καὶ προειδοποίησι στὸν Σωκράτη γιὰ τὴ θανάτωσή του μετὰ δύο μέρες.

φαίνεται, ἀλλὰ ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς ἐπιτηδεῖοις πᾶσι χαλεπὴν καὶ βαρεῖαν, ἦν ἐγώ, ὡς ἐμοὶ δοκῶ, ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι.

ΣΩ. Τίνα ταύτην; ἢ τὸ πλοῖον ἀφίκεται ἐκ Δήλου, οὐ δεῖ ἀφικομένου τεθνάναι με;

ΚΡ. Οὐ τοι δὴ ἀφίκεται, ἀλλὰ δοκεῖ μὲν μοι ἤξειν τήμερον ἐξ ὧν ἀπαγγέλλουσιν ἤκοντές τινες ἀπὸ Σουνίου καὶ καταλιπόντες ἐκεῖ αὐτό. δῆλον οὖν ἐκ τούτων τῶν ἀγγελιῶν, ὅτι ἤξει τήμερον, καὶ ἀνάγκη δὴ εἰς αὐριον ἔσται, ὧ Σώκρατες, τὸν βίον σε τελευτᾶν.

ΚΕΦ. 2 ΣΩ. Ἐγώ, ὧ Κρίτων, τύχη ἀγαθῆ. εἰ ταύτη τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτη ἔστω, οὐ μέντοι οἶμαι ἤξειν αὐτὸ τήμερον.

ΚΡ. Πόθεν τοῦτο τεκμαίρει;

ΣΩ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. τῇ γάρ που ὑστεραία δεῖ με ἀποθνήσκειν ἢ ἢ ἂν ἔλθῃ τὸ πλοῖον.

ΚΡ. Φασί γέ τοι δὴ οἱ τούτων κύριοι.

ΣΩ. Οὐ τοίνυν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας οἶμαι αὐτὸ ἤξειν, ἀλλὰ τῆς ἐτέρας. τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τινος ἐνυπνίου, ὃ ἐώρακα ὀλίγον πρότερον ταύτης τῆς νυκτός· καὶ κινδυνεύεις ἐν καιρῷ τινι οὐκ ἐγεῖραί με.

ΚΡ. Ἦν δὲ δὴ τί τὸ ἐνύπνιον;

ΣΩ. Ἐδόκει τίς μοι γυνὴ προσελθοῦσα καλὴ καὶ εὐειδής, λευκά ἱμάτια ἔχουσα, καλέσαι με καὶ εἰπεῖν. ὧ Σώκρατες,

ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίῃν ἐρίβωλον ἴκοιο.

ΚΡ. Ἄτοπον τὸ ἐνύπνιον, ὧ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἐναργές μὲν οὖν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, ὧ Κρίτων.

ΚΕΦ. 3 ΚΡ. Λίαν γε, ὡς ἔοικεν. ἀλλ', ὧ δαιμόνιε Σώκρατες, ἔτι καὶ νῦν ἐμοὶ πείθου καὶ σώθητι. ὡς ἐμοί, ἐὰν σὺ ἀποθάνῃς, οὐ μία ξυμφορὰ ἔστιν, ἀλλὰ χωρὶς μὲν σοῦ ἔστερησθαι τοιοῦτου ἐπιτηδεῖου, οἷον ἐγὼ οὐδένα μήποτε εὐρήσω, ἔτι δὲ καὶ πολλοῖς δόξω, οἱ ἐμὲ καὶ σὲ μὴ

σένα, καθὼς μοῦ φαίνεται, ἀλλὰ δυσάρεστο καὶ σοβαρὸ γιὰ μένα καὶ γιὰ ὅλους σου τοὺς φίλους, πού, ἐγὼ τουλάχιστον, μὲ πολὺ μεγάλη δυσκολία θὰ μπορούσα νὰ ὑποφέρω.

ΣΩ. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ νέο; Μήπως ἔχει φτάσει ἀπὸ τὴ Δῆλο τὸ πλοῖο, πὸν μετὰ τὴν ἄφιξή του πρέπει ἐγὼ νὰ πεθάνω;

ΚΡ. Δὲν ἔχει φτάσει ἀκόμη, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πὼς θὰ φτάση σήμερα, καθὼς λένε μερικοὶ πού ἤρθαν ἀπὸ τὸ Σούνιο καὶ τὸ ἄφησαν ἐκεῖ. Ἐπομένως εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ νέα ὅτι θὰ καταπλεύση σήμερα, καὶ τότε, Σωκράτη, θὰ εἶναι ἀνάγκη αὔριο νὰ πεθάνης.

ΣΩ. Ἡ ὥρα ἢ καλὴ, Κρίτων. "Ἄν ἔτσι θέλουν οἱ θεοί, ἃς γίνῃ τὸ θέλημά τους! Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ πλοῖο δὲ θὰ φτάση σήμερα.

ΚΡ. Ἀπὸ ποῦ τὸ συμπεραίνεις;

ΣΩ. Θὰ σοῦ πῶ ἀμέσως. Πρέπει, νομίζω, νὰ θανατωθῶ μιὰ μέρα μετὰ τὴν ἄφιξή τοῦ πλοίου.

ΚΡ. Ἔτσι λένε βέβαια οἱ ἁρμόδιοι γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα.

ΣΩ. Ἔχω, λοιπόν, τὴ γνώμη ὅτι τὸ πλοῖο δὲ θὰ φτάση αὔριο, ἀλλὰ μεθαύριο. Τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ κάποιον ὄνειρο πὸν εἶδα λίγο προηγήτερα αὐτῆ τῆ νύχτα καὶ φαίνεται πὼς λίγο ἔλειψε νὰ μὲ ξυπνήσης σὲ πολὺ ἀκατάλληλη στιγμή.

ΚΡ. Καὶ τί ὄνειρο εἶδες;

ΣΩ. Εἶδα νὰ παρουσιάζεται μπροστά μου μιὰ λευκοντυμένη γυναῖκα μὲ καλὸ παρουσιαστικὸ καὶ ὠραῖο πρόσωπο, πὸν μὲ φώναζε καὶ μοῦ εἶπε: Σωκράτη,

Σὲ μέρες τρεῖς στήν εὐφορῆ τῆ Φθία θὲ νὰ φτάσης.

ΚΡ. Παραξένο τ' ὄνειρό σου, Σωκράτη!

ΣΩ. Ὅλοφάνερο ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μου, Κρίτων.

ΚΥΡΙΟΝ ΘΕΜΑ (Κεφ. 3—16)

ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΙΤΩΝΟΣ (Κεφ. 3—5)

ΚΡ. Πάρα πολὺ φανερό, ὅπως φαίνεται. "Ὅμως, θαυμάσιε Σωκράτη, ἀκόμη καὶ τώρα, ἀκουσέ με καὶ σῶσε τὸν ἑαυτό σου. Γιατί, ὁ θάνατος σου δὲν ἀποτελεῖ γιὰ μένα ἀπλή συμφορά, ἐπειδὴ ἐκτός τοῦ ὅτι θὰ χάσω ἓνα τέτοιο φίλο, πὸν ποτὲ δὲ θὰ βρῶ ὅμοιο του, οἱ πολλοί, πὸν δὲν γνωρίζουν καλὰ οὔτ' ἐσένα οὔτ' ἐμένα θὰ σχηματίσουν τὴν

ΚΕΦ. 2

Ψυχαμία τοῦ Σωκράτη καὶ πρόβλεψη του ὅτι τὸ πλοῖο θὰ καταστέρησθαι μιὰ μέρα.

ΚΕΦ. 3

Πρόταση τοῦ Κρίτωνος στὸ Σωκράτη νὰ δραπέτευσθαι γιὰ νὰ σωθῆ καὶ ν' ἀπο-

σαφῶς ἴσασιν, ὡς οἶός τ' ὦν σε σφύζειν, εἰ ἤθελον ἀναλίσκειν χρήματα, ἀμελήσαι. καίτοι τίς ἂν αἰσχίων εἶη ταύτης δόξα ἢ δοκεῖν χρήματα περὶ πλείονος ποιεῖσθαι ἢ φίλους; οὐ γὰρ πείσονται οἱ πολλοί, ὡς σὺ αὐτὸς οὐκ ἠθέλησας ἀπιέναι ἐνθένδε ἡμῶν προθύμουμένον.

ΣΩ. Ἄλλὰ τί ἡμῖν, ὦ μακάριε Κρίτων, οὕτω τῆς τῶν πολλῶν δόξης μέλει; οἱ γὰρ ἐπιεικέστατοι, ὦν μᾶλλον ἄξιον φροντίζειν, ἡγήσονται αὐτὰ οὕτω πεπραῆχθαι, ὥσπερ ἂνπραχθῆ.

ΚΡ. Ἄλλ' ὄρας δὴ, ὅτι ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες, καὶ τῆς τῶν πολλῶν δόξης μέλει. αὐτὰ δὲ δῆλα τὰ παρόντα νυνί, ὅτι οἰοί τ' εἰσὶν οἱ πολλοὶ οὐ τὰ σμικρότατα τῶν κακῶν ἐξεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὰ μέγιστα σχεδόν, ἐάν τις ἐν αὐτοῖς διαβεβλημένος ᾖ.

ΣΩ. Εἰ γὰρ ὄφελον, ὦ Κρίτων, οἰοί τ' εἶναι οἱ πολλοὶ τὰ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι, ἵνα οἰοί τ' ἦσαν καὶ τὰ μέγιστα ἀγαθὰ, καὶ καλῶς ἂν εἶχε. νῦν δ' οὐδέτερα οἰοί τε· οὔτε γὰρ φρόνιμον οὔτε ἄφρονα δυνατοὶ ποιῆσαι, ποιοῦσι δὲ τοῦτο, ὃ τι ἂν τύχῃσι.

ΚΕΦ. 4

ΚΡ. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐχέτω. τάδε δέ, ὦ Σώκρατες, εἰπέ μοι. ἄρά γε μὴ ἐμοῦ προμηθεῖ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, μή, ἐὰν σὺ ἐνθένδε ἐξέλθῃς, οἱ συκοφάνται ἡμῖν πράγματα παρέχῃσιν ὡς σὲ ἐνθένδε ἐκκλέψασι, καὶ ἀναγκασθῶμεν ἢ καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν ἀποβαλεῖν ἢ συχνὰ χρήματα, ἢ καὶ ἄλλο τι πρὸς τούτοις παθεῖν; εἰ γὰρ τι τοιοῦτον φοβεῖ, ἔασον αὐτὸ χαίρειν. ἡμεῖς γάρ που δίκαιοι ἔσμεν σώσαντές σε κινδυνεύειν τοῦτον τὸν κίνδυνον καί, ἐὰν δέη, ἔτι τούτου μείζω. ἀλλ' ἐμοὶ πείθου καὶ μὴ ἄλλως ποιεῖ.

ΣΩ. Καὶ ταῦτα προμηθοῦμαι, ὦ Κρίτων, καὶ ἄλλα πολλά.

ΚΡ. Μῆτε τοίνυν ταῦτα φοβοῦ· καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ τὰργυρίον ἔστιν, ὃ θέλουσι λαβόντες τινὲς σώσαι σε καὶ ἐξαγαγεῖν ἐνθένδε. ἔπειτα οὐχ ὄρας τούτους τοὺς συκοφάντας ὡς εὐτελεῖς, καὶ οὐδὲν ἂν δέοι ἐπ' αὐτοὺς πολλοῦ ἀργυρίου; σοὶ δὲ ὑπάρχει τὰ ἐμὰ χρήματα, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἱκανά. ἔπειτα καὶ εἴ τι ἐμοῦ κηδόμενος οὐκ οἶε δεῖν

ιδέα, ὅτι ἐνῶ μπορούσα νὰ σὲ σώσω, ἂν ἤθελα νὰ ξοδέψω χρήματα, τὸ ἀμέλησα. Καὶ ὑπάρχει χειρότερη φήμη ἀπὸ τὸ νὰ σὲ νομίζουν ὅτι δίνεις μεγαλύτερη ἀξία στὰ χρήματα παρὰ στοὺς φίλους; Γιατὶ βεβαίαι ὁ πολὺς ὁ κόσμος δὲ θὰ πιστέψῃ ὅτι ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲ θέλησες νὰ δραπετεύσῃς ἀπ' ἐδῶ μέσα, ἐνῶ ἐμεῖς φανήκαμε πρόθυμοι νὰ σὲ βοηθήσουμε.

ΣΩ. Ἄλλὰ γιατί, καλέ μου Κρίτων, νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ τόσο πολὺ ἡ γνώμη τῶν πολλῶν; ἀφοῦ οἱ πιὸ φρόνιμοι ποὺ ἡ γνώμη τους πρέπει νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ, θὰ δώσουν στὴν πράξῃ μας τὸν ὀρθὸ χαρακτηρισμό.

ΚΡ. Βλέπεις ὅμως, Σωκράτη, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ κι' ἡ γνώμη τῶν πολλῶν. Ἡ ἴδια ἄλλωστε ἡ περίπτωσή σου τώρα ἀποδείχνει ὅτι οἱ πολλοὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ προκαλέσουν ὄχι μόνο ἀσήμαντα κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ μεγάλα ἀκόμη σὲ κάποιον ποὺ θὰ συκοφαντήσουν.

ΣΩ. Μακάρι, Κρίτων, νὰ εἶχαν δύναμη τὰ πλήθη νὰ προκαλοῦν τὰ μεγαλύτερα κακά, γιατί θὰ μπορούσαν νὰ προκαλέσουν καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀγαθὰ, κι' ὅλα θὰ ἦταν ὡραῖα. Στὴ πραγματικότητα ὅμως δὲν μπορούν νὰ κατορθώσουν οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο· δὲν ἔχουν δηλ. τὴ δύναμη νὰ μεταβάλουν ἓναν ἄνθρωπο σὲ φρόνιμο ἢ ἀνόητο, ἀλλὰ ὅ,τι κάμνουν, τὸ κάμνουν στὴν τύχη.

ΚΡ. Μπορεῖ νὰ εἶναι σωστὰ αὐτὰ ποὺ λές. Ἀπάντησέ μου ὅμως, Σωκράτη, σὲ τοῦτο· μήπως δηλ. φροντίζεις γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους φίλους σου, ἐπειδὴ φοβᾶσαι ὅτι, ἂν δραπετεύσῃς ἀπ' ἐδῶ, οἱ συκοφάντες θ' ἀρχίσουν νὰ μᾶς ἐνοχλοῦν, ἐπειδὴ τάχα σὲ φυγαδεύσαμε, καὶ θ' ἀναγκασθοῦμε ἢ νὰ χάσουμε ὅλη μας τὴ περιουσία ἢ νὰ τοὺς δίνουμε διαρκῶς χρήματα ἢ νὰ πάθουμε καὶ τίποτε ἄλλο μαζὶ μ' αὐτὰ; Ἄν φοβᾶσαι κάτι τέτοιο, μὴν τὸ λογαριάζῃς καθόλου. Γιατὶ ἐμεῖς ἔχουμε καθῆκον νὰ σὲ σώσουμε, κι' ἄς διατρέξουμε αὐτὸν τὸν κίνδυνο καὶ μεγαλύτερο ἀκόμα ἀπ' αὐτόν, ἂν παραστῇ ἀνάγκη. Ἄκουσέ με, λοιπόν, καὶ μὴ κάμνης διαφορετικά.

ΣΩ. Κι' αὐτὰ μὲ ἀπασχολοῦν, Κρίτων, κι' ἄλλα πολλὰ.

ΚΡ. Λοιπόν, νὰ μὴ τὰ φοβᾶσαι καθόλου γιατί τὰ χρήματα ποὺ θέλουν νὰ πάρουν μερικοὶ γιὰ νὰ σὲ σώσουν καὶ νὰ σὲ βγάλουν ἀπ' ἐδῶ μέσα, δὲν εἶναι πολλὰ. Ἐπειτα δὲν βλέπεις πόσο τιπο-

φενχοῦν τὰ
σχόλια σὲ
βάρος του.
Ἀπάντηση
τοῦ Σωκράτη
ὅτι δὲν πρέπει
νὰ ἐνδιαφε-
ρῶνται γιὰ τὴ
γνώμη τοῦ
ὄχλου.

ΚΕΦ. 4
Δεύτερο ἐπι-
χείρημα τοῦ
Κρίτωνος· ἡ
δραπετεύση
εἶναι εὐκόλη
κι' οἱ φίλοι
του δὲν θὰ
ἔχουν συνέ-
πειες. Ὅπου-
δήποτε κατα-
φύγῃ ὁ Σω-
κράτης θὰ
γίνῃ δεκτός
μὲ τιμές.

ἀναλίσκειν τὰμά, ξένοι οὔτοι ἐνθάδε ἔτοιμοι ἀναλίσκειν. εἰς δὲ καὶ κε-
κόμικεν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀργύριον ἰκανόν, Σιμμίας ὁ Θηβαῖος. ἔτοι-
μος δὲ καὶ Κέβης καὶ ἄλλοι πολλοὶ πάνυ, ὥστε, ὅπερ λέγω, μήτε ταῦ-
τα φοβούμενος ἀποκάμης σαντὸν σῶσαι, μήτε, ὃ ἔλεγες ἐν τῷ δι-
καστηρίῳ, δυσχερές σοι γενέσθω, ὅτι οὐκ ἂν ἔχῃς ἐξελθῶν, ὃ τι
χρῶο σαντῷ. πολλαχοῦ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοσε, ὅποι ἂν ἀφίκη, ἀγαπή-
σουσί σε. ἐὰν δὲ βούλη εἰς Θετταλίαν ἵεναι, εἰσὶν ἐμοὶ ἐκεῖ ξένοι, οἳ
σε περὶ πολλοῦ ποιήσονται καὶ ἀσφάλειάν σοι παρέξονται, ὥστε σε
μηδένα λυπεῖν τῶν κατὰ Θετταλίαν.

ΚΕΦ.

5

Ἔτι δέ, ὦ Σώκρατες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖς ἐπιχειρεῖν πρᾶ-
γμα, σαντὸν προδοῦναι, ἐξὸν σωθῆναι. καὶ τοιαῦτα σπεύδεις περὶ
σαντὸν γενέσθαι, ἅπερ ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ σου σπεύσαιέν τε καὶ ἔσπεν-
σάν σε διαφθεῖραι βουλόμενοι. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς νείεις τοὺς
σαντοῦ ἔμοιγε δοκεῖς προδιδόναι, οὓς σοι ἐξὸν καὶ ἐκθρέψαι καὶ ἐκπαι-
δεῦσαι οἰχῆσει καταλιπῶν, καὶ τὸ σὸν μέρος, ὃ τι ἂν τύχῃ, τοῦτο
πράξουσι· τεύξονται δέ, ὡς τὸ εἰκός, τοιούτων, οἷάπερ εἴωθε γίγνε-
σθαι ἐν ταῖς ὀρφανίαις περὶ τοὺς ὀρφανούς. ἢ γὰρ οὐ χρῆ ποιεῖσθαι
παῖδας ἢ ξυνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα· σὸ δέ
μοι δοκεῖς τὰ ῥαθυμότατα αἰρεῖσθαι· χρῆ δέ, ἅπερ ἂν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ
ἀνδρείος ἔλοιτο, ταῦτα αἰρεῖσθαι, φάσκοντά γε δὴ ἀρετῆς διὰ παντός
τοῦ βίου ἐπιμελεῖσθαι. ὡς ἐγωγε καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν
σῶν ἐπιτηδείων αἰσχύνομαι, μὴ δόξη ἅπαν τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ σέ
ἀνανδρία τινὶ τῇ ἡμετέρα πεπρᾶχθαι, καὶ ἡ εἴσοδος τῆς δίκης εἰς τὸ
δικαστήριον ὡς εἰσῆλθεν ἐξὸν μὴ εἰσελθεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ ἀγὼν τῆς δίκης
ὡς ἐγένετο, καὶ τὸ τελευταῖον δὴ τουτί, ὥσπερ κατάγγελως τῆς πρᾶ-

τένιοι είναι οί συκοφάντες καί δὲ θὰ χρειάζοταν πολὺ χρῆμα γιὰ νὰ τοὺς κλείσουμε τὸ στόμα; Κι' ἔχω στή διάθεσή σου τὰ δικά μου χρήματα πού εἶναι, νομίζω, ἀρκετά. Ἀκόμη ἂν ἐνδιαφέρεσαι γιὰ μένα κι' ἔχης τὴ γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπαταλήσω τὴν περιουσία μου, ὑπάρχουν ἐδῶ φίλοι ἀπὸ ἄλλες πόλεις πρόθυμοι νὰ ξοδεύουν χρήματα. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, ὁ Σιμμίας ἀπὸ τὴ Θήβα, ἔχει φέρεи γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἄφθονα χρήματα. Ἐτοιμος εἶναι καὶ ὁ Κέβης καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι, ὥστε, ὅπως σοῦ λέω, μὴ διστάσης νὰ σώσης τὸν ἑαυτὸ σου ἐπειδὴ φοβᾶσαι γι' αὐτά, μήτε νὰ σοῦ γίνῃ ἐμπόδιο ἐκεῖνο πού ἔλεγες στὸ δικαστήριον, ὅτι τάχα δὲν θὰ ἤξευρες τί θ' ἀπογίνῃς ἂν πήγαινες ἄλλοῦ. Γιατὶ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη ὅπουδῆποτε κι' ἂν πᾶς, θὰ σὲ περιβάλουν μὲ στοργή. Ἄν π.χ. θελήσης νὰ πᾶς στὴ Θεσσαλία, ὑπάρχουν ἐκεῖ φίλοι μας, πού θὰ σὲ περιποιηθοῦν καὶ θὰ σοῦ παρέχουν ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μὴ σ' ἐνοχλῇ κανένας ἀπὸ τοὺς Θεσσαλοὺς.

Ἀκόμη, Σωκράτη, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δίκαιο αὐτὸ πού ἐπιχειρεῖς, νὰ παραδώσης δηλ. τὸν ἑαυτὸ σου σὲ θάνατον, ἐνῶ εἶναι στὸ χέρι σου νὰ σωθῆς. Καὶ βιάζεσαι νὰ πάθῃς τέτοια, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς κι' οἱ ἔχθροί σου θὰ βιάζονταν καὶ βιάστηκαν νὰ κάμουν, ἐπειδὴ θέλουν νὰ σὲ ἐξοντώσουν. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ, ἔχω τὴ γνώμη, ἐγὼ τουλάχιστον, ὅτι καὶ τὰ παιδιά σου ζημιώνεις ἀφοῦ, ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ τ' ἀναθρέψῃς καὶ νὰ τὰ μορφώσης, θὰ φύγῃς καὶ θὰ τ' ἀφήσης πρὶν τὴν ὥρα σου, κι' ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα, θὰ γίνουσι ἔρμαια τῆς τύχης. Καὶ θὰ τοὺς συμβοῦν, ὅπως εἶναι ἐπόμενο, ἐκεῖνα πού συμβαίνουν συνήθως στὰ ὄρφανά κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ὀρφάνιας τους. Γιατὶ ἢ δὲν πρέπει νὰ κάμνῃ ὁ ἄνθρωπος παιδιὰ ἢ, ἀφοῦ κάμῃ, νὰ ὑποφέρει μαζί τους προσπαθώντας νὰ τὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ τὰ μορφώσῃ; ἐπὶ ὅμως νομίζω ὅτι διάλεξες τὸν πιὸ εὐκόλον δρόμον· πρέπει, λοιπόν, νὰ διαλέξης ἐκεῖνα πού θὰ διάλεγε ἓνας ἐνάρετος καὶ γενναῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ μάλιστα ἰσχυρίζεσαι ὅτι σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ ἀσχολήθηκες μὲ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ἐγὼ τουλάχιστον ντρέπομαι καὶ γιὰ λογαριασμό σου καὶ γιὰ λογαριασμὸ ὄλων τῶν φίλων σου, μήπως ὅλη ἡ ὑπόθεσις ἢ σχετικὴ μὲ σένα ἀποδοθῆ σὲ κάποια δικὴ μας ἀνανδρία καὶ τὸ ὅτι δηλ. ἢ δίκῃ ἔφτασε στὸ δικαστήριον, ἐνῶ μπορούσε νὰ μὴ φτάσῃ, κι' ἀκόμη ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς τῆς, κι' αὐτὸ δὲ τὸ τελευταῖον

ΚΕΦ. 5

Τρίτον ἐπιχείρημα τοῦ Κριτωνος καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῶν προηγουμένων: πρέπει νὰ ζήσῃ γιὰ τὰ παιδιά του, γιὰ τοὺς φίλους του, καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

ξεως, κακία τινι και ἀνανδρία τῇ ἡμετέρα διαπεφευγένοι ἡμᾶς δο-
κεῖν, οἴτινές σε οὐχὶ ἐσώσαμεν οὐδὲ σὺ σαντόν, οἶόν τε ὄν και δυνα-
τόν, εἴ τι και σμικρόν ἡμῶν ὄφελος ἦν. ταῦτα οὖν, ὦ Σώκρατες, ὄρα
μὴ ἅμα τῷ κακῷ και αἰσχροῦ ἦ σοί τε και ἡμῖν. ἀλλὰ βουλεύου, μᾶλ-
λον δὲ οὐδὲ βουλεύεσθαι ἔτι ὥρα, ἀλλὰ βεβουλεύεσθαι. μία δὲ βουλή·
τῆς γὰρ ἐπιούσης νυκτὸς πάντα ταῦτα δεῖ πεπερᾶσθαι. εἰ δέ τι περι-
μενοῦμεν, ἀδύνατον και οὐκέτι οἶόν τε. ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ, ὦ Σώ-
κρατες, πείθου μοι και μηδαμῶς ἄλλως ποιεῖ.

ΚΕΦ. 6

ΣΩ. ὦ φίλε Κρίτων, ἡ προθυμία σου πολλοῦ ἀξία, εἰ μετὰ τινος
ὀρθότητος εἴη. εἰ δὲ μή, ὅσῳ μείζων, τοσοῦτῳ χαλεπωτέρα σκο-
πεῖσθαι οὖν χρῆ ἡμᾶς, εἴτε ταῦτα πρακτέον εἴτε μή· ὡς ἐγὼ οὐ μόνον
νῦν ἀλλὰ και αἰεὶ τοιούτος, οἷος τῶν ἐμῶν μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι ἢ
τῷ λόγῳ, ὃς ἂν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνεται. τοὺς δὲ λόγους,
οὓς ἐν τῷ ἔμπροσθεν ἔλεγον, οὐ δύναμαι νῦν ἐκβαλεῖν, ἐπειδὴ μοι
ἤδε ἡ τύχη γέγονεν, ἀλλὰ σχεδόν τι ὅμοιοι φαίνονται μοι και τοὺς αὐ-
τοὺς πρесеβύω και τιμῷ, οὓσπερ και πρότερον. ὦν ἐὰν μὴ βελτίω
ἔχωμεν λέγειν ἐν τῷ παρόντι, εἴ ἴσθι, ὅτι οὐ μὴ σοι ξυγχωρήσω,
οὐδ' ἂν πλείω τῶν νῦν παρόντων ἢ τῶν πολλῶν δύναμις ὡσπερ παῖδας
ἡμᾶς μορμολύττηται, δεσμοὺς και θανάτους ἐπιπέμπουσα και χρη-
μάτων ἀφαιρέσεις. πῶς οὖν ἂν μετριώτατα σκοποίμεθα αὐτά; εἰ
πρῶτον μὲν τοῦτον τὸν λόγον ἀναλάβοιμεν, ὃν σὺ λέγεις περὶ τῶν
δοξῶν, πότερον καλῶς ἐλέγετο ἐκάστοτε ἢ οὐ, ὅτι ταῖς μὲν δεῖ τῶν
δοξῶν προσέχειν τὸν νοῦν, ταῖς δὲ οὐ. ἢ πρὶν μὲν ἐμὲ δεῖν ἀποθνή-
σκειν καλῶς ἐλέγετο, νῦν δὲ κατάδηλος ἄρα ἐγένετο, ὅτι ἄλλως ἐνε-

γεγονός σάν κορύφωμα τῆς γελοιοποίησης τοῦ ὅλου ζητήματος, τὸ νὰ νομισθῆ δηλ. ὅτι ἀπὸ κάποια ἀμέλεια καὶ ἀνανδρία δική μας ξέφυγε ἀπὸ τὰ χέρια μας τὸ θέμα τῆς σωτηρίας σου, ἀφοῦ δὲν κατορθώσαμε νὰ σὲ σώσουμε οὔτε κι' ἐσὺ τὸν ἑαυτό σου, πρᾶγμα ποῦ μπορούσαμε νὰ τὸ πετύχουμε, ἂν δειχνόμαστε ἱκανοὶ νὰ σοῦ προσφέρουμε κάποια μικρὴ ὠφέλεια.

Σκέψου λοιπόν, Σωκράτη, μήπως ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι μονάχα κακά, ἀλλὰ καὶ ἐξευτελιστικά καὶ γιὰ σένα καὶ γιὰ μᾶς. Ἐπομένως, πάρε μιὰ ἀπόφαση ἢ πιὸ σωστά δὲν εἶναι πιὰ καιρὸς νὰ πάρης ἀπόφαση, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἔχῃς πάρει. Καὶ μιὰ μονάχα ἀπόφαση ὑπάρχει· τὴν ἐρχομένη δηλ. νύχτα πρέπει νὰ γίνουν ὅλα. Ἄν καθυστερήσουμε λίγο, ἡ δραπέτευση θὰ εἶναι ἀδύνατη καὶ ἀκατόρθωτη. Ἄλλὰ μὲ κάθε τρόπο, Σωκράτη, ἄκουσέ με καὶ μὴ κάμνης διαφορετικά.

β) ΑΝΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΡΙΤΩΝΟΣ (Κεφ. 6—16)

ΣΩ. Ἀγαπητέ μου Κρίτων, ἡ προθυμία σου θὰ ἦταν πολύτιμη, ἂν ἡ βία της ἦταν σωστή. Διαφορετικά ὅσο μεγαλύτερη εἶναι, τόσο πιὸ δύσκολο εἶναι νὰ πραγματοποιηθῆ· εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, νὰ σκεφτοῦμε ἐμεῖς, ἂν πρέπη νὰ κάμουμε αὐτὰ ποῦ προτείνεις ἢ ὄχι· γιατί ἐγὼ ὄχι μόνο τώρα ἀλλὰ καὶ πάντοτε σκεπτόμουναι ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ὑπακούω σὲ καμιὰν ἄλλη δύναμη τῆς ψυχῆς μου παρά στὶς ὑπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Καὶ δὲν μπορῶ τώρα τοὺς λόγους ποῦ ἔλεγα προηγουμένως νὰ τοὺς ἀρνηθῶ, ἐπειδὴ μοῦ ἔχει συμβῆ αὐτὴ ἡ ἀτυχία, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πὼς ἔχουν τὸ ἴδιο σχεδὸν κῦρος καὶ τοὺς ἴδιους ἐξακολουθῶ νὰ παραδέχωμαι καὶ νὰ ὑπολογίζω, ὅπως ἀκριβῶς καὶ πρὶν. Ἄν τώρα δὲν ἔχουμε νὰ ποῦμε καλύτερους ἀπ' αὐτούς, γινώριζε καλὰ ὅτι δὲ θὰ συμφωνήσω μαζί σου, οὔτε ἂν ἡ δύναμη τῶν πολλῶν μᾶς φοβερίζει, ὅπως ὁ Μπαμπούλας τὰ μικρὰ παιδιὰ, στέλλοντας ἐναντίον μας περισσότερα ἀπὸ τὰ τωρινά, δηλ. φυλακίσεις, θανάτους καὶ ἀπώλειες χρημάτων. Πῶς, λοιπόν, θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξετάσουμε ὅσο τὸ δυνατό πιὸ σωστά αὐτὰ τὰ ζητήματα; ἂν ἐξετάσουμε πρῶτα - πρῶτα τὸ ἐπιχείρημα γιὰ τίς γνώμες τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἀνέφερες ἐσὺ: ἦταν δηλ. σωστὸ ἢ ὄχι αὐτὸ ποῦ λέγαμε· κάθε φορά, ὅτι σ' ἄλλες γνώμες πρέπει νὰ δίνουμε σημασία καὶ σ' ἄλλες ὄχι. Ἡ μήπως, πρὶν βρεθῶ στὴν ἀνάγκη νὰ πεθάνω, αὐτὸς ὁ λόγος ἦταν σωστός, τώρα ὅμως ἀποδείχθηκε ὅτι τὸν

ΚΕΦ. 6

Ποιὲς γνώμες πρέπει νὰ ὑπολογίζη κανεὶς καὶ ποιέει ὄχι.

κα λόγον ἐλέγετο, ἦν δὲ παιδιὰ καὶ φλυαρία ὡς ἀληθῶς; ἐπιθυμῶ δ' ἔργω' ἐπισκέψασθαι, ὦ Κρίτων, κοινῇ μετὰ σοῦ, εἴ τί μοι ἀλλοιότερος φανεῖται, ἐπειδὴ ὧδε ἔχω, ἢ ὁ αὐτός, καὶ ἐάσομεν χαίρειν ἢ πεισόμεθα αὐτῷ.

Ἐλέγετο δέ πως, ὡς ἐγῶμαι, ἐκάστοτε ὧδε ὑπὸ τῶν οἰομένων τι λέγειν, ὡσπερ νῦν δὴ ἐγὼ ἔλεγον, ὅτι τῶν δοξῶν, ἃς οἱ ἄνθρωποι δοξάζουσι, δέοι τὰς μὲν περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, τὰς δὲ μὴ τοῦτο πρὸς θεῶν, ὦ Κρίτων, οὐ δοκεῖ καλῶς σοι λέγεσθαι; σὺ γάρ, ὅσα γε τάνθρώπεια, ἐκτὸς εἴ τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν αὔριον, καὶ οὐκ ἂν σε παρακρούοι ἢ παροῦσα ξυμφορὰ σκοπεῖ δὴ; οὐχ ἱκανῶς δοκεῖ σοι λέγεσθαι, ὅτι οὐ πάσας χρὴ τὰς δόξας τῶν ἀνθρώπων τιμᾶν, ἀλλὰ τὰς μὲν, τὰς δ' οὔ; οὐδὲ πάντων, ἀλλὰ τῶν μὲν, τῶν δ' οὔ, τί φῆς; ταῦτα οὐχὶ καλῶς λέγεται;

ΚΡ. Καλῶς.

ΣΩ. Οὐκοῦν τὰς μὲν χρηστὰς τιμᾶν, τὰς δὲ πονηρὰς μὴ;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Χρησταὶ δὲ οὐχ αἱ τῶν φρονίμων, πονηραὶ δὲ αἱ τῶν ἀφρόνων;

ΚΡ. Πῶς δ' οὔ;

ΚΕΦ. 7

ΣΩ. Φέρε δὴ, πῶς αὖ τὰ τοιαῦτα ἐλέγετο; γυμναζόμενος ἀνὴρ καὶ τοῦτο πράττων πότερον παντός ἀνδρός ἐπαίνω καὶ ψόγω καὶ δόξῃ τὸν νοῦν προσέχει, ἢ ἐνὸς μόνου ἐκείνου, ὃς ἂν τυγχάνῃ ἰατρός ἢ παιδοτρίβης ὢν;

ΚΡ. Ἐνὸς μόνου.

ΣΩ. Οὐκοῦν φοβεῖσθαι χρὴ τοὺς ψόγους καὶ ἀσπάζεσθαι τοὺς ἐπαίνους τοὺς τοῦ ἐνὸς ἐκείνου, ἀλλὰ μὴ τοὺς τῶν πολλῶν.

ΚΡ. Δῆλα δὴ.

ΣΩ. Ταύτη ἄρα αὐτῷ πρακτέον καὶ γυμναστέον καὶ ἐδεστέον γε

ὑποστηρίζαμε γιὰ νὰ γίνεται συζήτηση καὶ ὅτι στὴ πραγματικότητα ἦταν παιχνίδι καὶ φλυαρία; Ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω μαζί μ' ἐσένα, Κρίτων, μήπως μοῦ φανῆ διαφορετικὸς ἐπειδὴ βρίσκομαι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἢ ὁ ἴδιος, καὶ στὴν πρώτη περίπτωση θὰ τὸν ἀπορρίψουμε, στὴ δεύτερη ὅμως θὰ πειθοῦμε σ' αὐτόν.

Ἔλεγαν, λοιπόν, ἂν δὲν κάνω λάθος, κάθε φορὰ ἐκεῖνοι ποὺ φαντάζονται ὅτι λένε κάτι ἀξιόλογο, ὅπως ἀκριβῶς σοῦ ἔλεγα τώρα δά, ὅτι σὲ ἄλλες ἀπὸ τὶς γνῶμες τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ δίνουμε σημασία καὶ σὲ ἄλλες ὄχι· αὐτὸ γιὰ τ' ὄνομα τῶν θεῶν, Κρίτων, δὲν σοῦ φαίνεται σωστό; Γιατί ἐσύ, *ὅσο μπορεῖ νὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει συνήθως στοὺς ἀνθρώπους*, δὲν πρόκειται νὰ πεθάνῃς αὐριο καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σὲ παρασύρῃ σὲ παραλογισμοὺς ἢ τωρινὴ συμφορὰ; σκέψου λοιπόν· δὲν σὲ ἱκανοποιεῖ ὁ λόγος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκτιμοῦμε ὅλες τὶς γνῶμες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἄλλες ναὶ καὶ ἄλλες ὄχι; Οὔτε τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκτιμοῦμε τὶς γνῶμες ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἄλλων μὲν ναὶ, ἄλλων δὲ ὄχι; Τί λές, εἶναι σωστά αὐτὰ ποὺ σοῦ λέω ἢ ὄχι;

ΚΡ. Σωστά.

ΣΩ. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἐκτιμοῦμε τὶς ὀρθές γνῶμες καὶ ὄχι τὶς ἐσφαλμένες;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Δὲν εἶναι, λοιπόν, ὀρθές οἱ γνῶμες τῶν φρονίμων ἀνθρώπων καὶ ἐσφαλμένες οἱ γνῶμες τῶν ἀνόητων;

ΚΡ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἄς προχωρήσουμε τώρα· πῶς συζητούσαμε πάλι γιὰ τὰ παρακάτω ζητήματα; Ὅταν δηλ. γυμνάζεται κάποιος κ' ἔχει γιὰ ἀσχολία τὴ γυμναστική, ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν ἔπαινο, τὴν κατάκριση καὶ γενικὰ γιὰ τὴ γνώμη κάθε ἀνθρώπου ἢ γιὰ τὴ γνώμη ἐνὸς μονάχα, ἐκεῖνου δηλ. ποὺ εἶναι *γιατρός ἢ γυμναστής*;

ΚΡ. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ γνώμη ἐνὸς μονάχα ἀνθρώπου.

ΣΩ. Ἄρα, πρέπει νὰ φοβᾶται τὶς παρατηρήσεις καὶ νὰ παραδέχεται τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἐνὸς ἐκεῖνου καὶ ὄχι τὶς παρατηρήσεις καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν πολλῶν.

ΚΡ. Φυσικά.

ΣΩ. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἀσκήται, νὰ γυμνάζεται, νὰ τρώῃ καὶ

ΚΕΦ. 7

Πρέπει νὰ ἐκτιμοῦμε σὲ κάθε ζήτημα τὶς γνῶμες τῶν ὀλίγων εἰδικῶν καὶ ὄχι τῶν πολλῶν καὶ ἀνευθύνων.

καὶ ποτέον, ἢ ἂν τῷ ἐνὶ δοκῇ, τῷ ἐπιστάτῃ καὶ ἐπαίοντι μᾶλλον ἢ ἢ ξύμπασι τοῖς ἄλλοις.

ΚΡ. Ἔστι ταῦτα.

ΣΩ. Εἶεν. ἀπειθήσας δὲ τῷ ἐνὶ καὶ ἀτιμάσας αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τοὺς ἐπαίονους, τιμήσας δὲ τοὺς τῶν πολλῶν λόγους καὶ μηδὲν ἐπαίωντων, ἄρα οὐδὲν κακὸν πείσεται;

ΚΡ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΣΩ. Τί δ' ἔστι τὸ κακὸν τοῦτο; καὶ ποῖ τείνει, καὶ εἰς τί τῶν τοῦ ἀπειθοῦντος;

ΚΡ. Δῆλον ὅτι εἰς τὸ σῶμα· τοῦτο γὰρ διόλλυσι.

ΣΩ. Καλῶς λέγεις. οὐκοῦν καὶ τᾶλλα, ὦ Κρίτων, οὕτως, ἵνα πάντα δίδωμεν, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχροῶν καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, περὶ ὧν νῦν ἡ βουλὴ ἡμῶν ἐστι, πότερον τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ δεῖ ἡμᾶς ἔπεσθαι καὶ φοβεῖσθαι αὐτὴν ἢ τῇ τοῦ ἐνός, εἴ τίς ἐστιν ἐπαίων, ὃν δεῖ καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι μᾶλλον ἢ ξύμπαντας τοὺς ἄλλους; ὧ εἰ μὴ ἀκολουθήσομεν, διαφθεροῦμεν ἐκεῖνο καὶ λωβησόμεθα, ὃ τῷ μὲν δικαίῳ βέλτιον ἐγγίγνεται, τῷ δὲ ἀδίκῳ ἀπώλλυτο. ἢ οὐδὲν ἐστι τοῦτο;

ΚΡ. Οἴμαι ἔγωγε, ὦ Σώκρατες.

ΚΕΦ. 8

ΣΩ. Φέρε δὴ, ἐὰν τὸ ὑπὸ τοῦ ὑγιεινοῦ μὲν βέλτιον γιγνόμενον, ὑπὸ τοῦ νοσώδους δὲ διαφθειρόμενον διωλέσωμεν πειθόμενοι μὴ τῇ τῶν ἐπαίωντων δόξῃ, ἄρα βιωτὸν ἡμῶν ἐστιν διεφθαρμένου αὐτοῦ; ἔστι δέ που τοῦτο τὸ σῶμα. ἢ οὐχί;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν βιωτὸν ἡμῶν ἐστιν μετὰ μοχθηροῦ καὶ διεφθαρμένου σώματος;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἄλλὰ μετ' ἐκείνου ἄρ' ἡμῶν βιωτὸν διεφθαρμένου, ὧ τὸ ἄδικον μὲν λωβᾶται, τὸ δὲ δίκαιον ὀνίνησιν; ἢ φαυλότερον ἡγούμεθα

νά πίνη σύμφωνα με τὴ γνώμη τοῦ ἐνός, τοῦ ἐπιστήμονα καὶ τοῦ εἰδικοῦ καὶ ὄχι σύμφωνα με τὴ γνώμη ὅλων τῶν ἄλλων μαζί.

ΚΡ. Αὐτὸ εἶναι σωστό.

ΣΩ. Πάει καλά. Ἄν ὄμως δὲν ὑπακούσῃ στὸν ἕνα καὶ περιφρο-
νήσῃ τὴ γνώμη καὶ τοὺς ἐπαίνους του, ὑπολογίσει δὲ τὰ λόγια τῶν
πολλῶν ποὺ δὲν εἶναι εἰδικοί, δὲ θὰ πάθῃ ἄρα γε κανένα κακό;

ΚΡ. Βεβαίως θὰ πάθῃ.

ΣΩ. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ κακό; ποιὸ τὸ ἀποτελέσματ' αὐτοῦ καὶ σὲ
ποιὸ μέρος τῆς ὑπαρξῆς ἐκείνου ποὺ δὲν ὑπακούει ἐκδηλώνεται;

ΚΡ. Εἶναι φανερό ὅτι ἐκδηλώνεται στὸ σῶμα του· γιὰ αὐτὸ κα-
ταστρέφει.

ΣΩ. Σωστὰ μιλάς. Λοιπόν, τὸ ἴδιο συμβαίνει, Κρίτων, καὶ μετὰ
ἄλλα, γιὰ νὰ μὴ τ' ἀναφέρουμε λεπτομερῶς ὅλα, καὶ φυσικὰ καὶ γιὰ
τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, τὴν ὀμορφιά καὶ τὴν ἀσκήμια, τὸ
καλὸ καὶ τὸ κακὸ ποὺ γι' αὐτὰ τώρα ἐμεῖς σκεφτόμαστε· πρέπει
δηλ. ν' ἀκολουθοῦμε τὴν γνώμη τῶν πολλῶν καὶ νὰ τὴ φοβόμαστε
ἢ τὴ γνώμη τοῦ ἐνός, ἂν αὐτὸς κατέχῃ τὸ θέμα, ποὺ πρέπει νὰ τὸν
ντρεπόμαστε καὶ νὰ τὸν φοβόμαστε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς
ἄλλους; Ἄν δὲν ἀκολουθήσουμε τὴ γνώμη του, θὰ βλάψουμε καὶ θὰ
καταστρέψουμε ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τῆς ὑπαρξῆς μας, ποὺ μετὰ τὴ δι-
καιοσύνη γίνεται καλύτερο καὶ μετὰ τὴν ἀδικία καταστρέφεται. Ἡ
μήπως τὸ κομμάτι αὐτὸ δὲν ἔχει καμιά ἀξία;

ΚΡ. Ἐγὼ τουλάχιστον, Σωκράτη, νομίζω πὼς ἔχει.

ΣΩ. Ἄν, λοιπόν, βλάψουμε ἐκεῖνο ποὺ μετὰ τὴν ὑγεία γίνεται κα-
λύτερο καὶ μετὰ τὴν ἀρρώστεια καταστρέφεται, ὑπακούοντας στὴ γνώ-
μη τῶν μὴ εἰδικῶν, μποροῦμε ἄρα γε νὰ ζήσουμε μετὰ καταστραμμένο
αὐτὸ τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας; Καὶ τὸ κομμάτι αὐτὸ, ἂν δὲν κάνω
λάθος, εἶναι τὸ σῶμα. Ἡ μήπως δὲν εἶναι;

ΚΡ. Ναί.

ΣΩ. Εἶναι δυνατόν, λοιπόν, νὰ ζήσουμε μετὰ ἀσθενικὸ καὶ κατα-
στραμμένο σῶμα;

ΚΡ. Καθόλου.

ΣΩ. Ἄλλὰ μποροῦμε νὰ ζήσουμε μετὰ καταστραμμένο ἐκεῖνο τὸ
κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ποὺ ἢ ἀδικία τὸ βλάπτει καὶ ἢ δικαιοσύνη
τὸ ὠφελεῖ; Ἡ μήπως νομίζουμε ὅτι ἔχει μικρότερη ἀξία ἀπὸ τὸ σῶ-

ΚΕΦ. 8

Ὁλέθριες οἱ
ἀνεπίειες τῆς
ἀνυπακοῆς
στὴς γνώμες
τῶν ὑπευθί-
νων. Ὁ ὄχλος
δὲν ἔχει οὐ-
σιαστικὰ κα-
μιά δύναμη.
Υπέρογο ἄ-
γαθὸ δὲν εἶ-
ναι τὸ ζῆν, ἄλ-
λὰ τὸ εὖ ζῆν.

εἶναι τοῦ σώματος ἐκεῖνο, ὃ τι ποτ' ἐστὶ τῶν ἡμετέρων, περὶ δ' ἣ τε ἀδικία καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐστίν;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἄλλὰ τιμιώτερον;

ΚΡ. Πολύ γε.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα, ὦ βέλτιστε, πάνν ἡμῖν οὕτω φροντιστέον, τί ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὃ τι ὁ ἐπαίων περὶ δικαίων καὶ ἀδικιών, ὃ εἷς καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. ὥστε πρῶτον μὲν ταύτη οὐκ ὀρθῶς εἰσηγεῖ, εἰσηγούμενος τῆς τῶν πολλῶν δόξης δεῖν ἡμᾶς φροντίζειν περὶ τῶν δικαίων καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων. ἀλλὰ μὲν δὴ, φαίη γ' ἂν τις, οἷοί τε εἰσιν ἡμᾶς οἱ πολλοὶ ἀποκτινύνται.

ΚΡ. Δῆλα δὴ καὶ ταῦτα· φαίη γὰρ ἂν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ', ὦ θαυμάσιε, οὗτός τε ὁ λόγος, ὃν διελήθθαμεν, ἔμοιγε δοκεῖ ὅμοιος εἶναι τῷ καὶ πρότερον. καὶ τόνδε αὖ σκόπει, εἰ ἔτι μένει ἡμῖν ἢ οὐ, ὅτι οὐ τὸ ζῆν περὶ πλείστου ποιητέον, ἀλλὰ τὸ εὖ ζῆν.

ΚΡ. Ἄλλὰ μένει.

ΣΩ. Τὸ δὲ εὖ καὶ καλῶς καὶ δικαίως ὅτι ταῦτόν ἐστι, μένει ἢ οὐ μένει;

ΚΡ. Μένει.

ΚΕΦ. 9

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐκ τῶν ὁμολογουμένων τοῦτο σκεπτέον, πότερον δίκαιον ἐμὲ ἐνθένδε πειραῖσθαι ἐξιέναι μὴ ἀφιέντων Ἀθηναίων ἢ οὐ δίκαιον. καὶ ἐὰν μὲν φαίνεται δίκαιον, πειρώμεθα, εἰ δὲ μή, ἔωμεν. ἄς δὲ σὺ λέγεις τὰς σκέψεις περὶ τε ἀναλώσεως χρημάτων καὶ δόξης καὶ παίδων τροφῆς, μὴ ὡς ἀληθῶς ταῦτα, ὦ Κρίτων, σκέμματα ἢ τῶν εὐαδῶς ἀποκτινύντων καὶ ἀναβιωσκομένων γ' ἂν, εἰ οἷοί τ' ἦσαν, οὐδενὶ ξὺν νῶ, τούτων τῶν πολλῶν. ἡμῖν δ' ἐπειδὴ ὁ λόγος οὐ-

μα ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὁποιοδήποτε κι' ἂν εἶναι, τὸ ὁποῖο ἐπηρεάζει ἢ ἀδικία καὶ ἢ δικαιοσύνη;

ΚΡ. Ὅπωςδήποτε ὄχι.

ΣΩ. Εἶναι, λοιπόν, πῶς πολῦτιμο;

ΚΡ. Πολὺ πῶς πολῦτιμο.

ΣΩ. Ἐπομένως, καλέ μου φίλε, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ καθόλου τί θὰ ποῦν οἱ πολλοὶ γιὰ μᾶς, ἀλλὰ τί θὰ πῆ ὁ εἰδικὸς γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ὁ ἕνας καὶ μάλιστα ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια. Ὅστε πρῶτα - πρῶτα δὲν προτείνεις σωστὰ πράγματα, ἀφοῦ εἰσηγγεῖσαι ὅτι πρέπει νὰ δίνουμε σημασίαν στὴ γνώμη τῶν πολλῶν σχετικὰ μὲ τὸ δίκαιο, μὲ τὸ καλὸ, μὲ τὸ ἠθικὸ καὶ τ' ἀντιθετὰ τους. Ἴσως ὁμως θὰ μπορούσε νὰ ἰχυρισθῇ κανεὶς, ὅτι οἱ πολλοὶ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μᾶς σκοτώνουν.

ΚΡ. Αὐτὸ εἶναι φανερό· θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς νὰ τὸ ἰχυρισθῇ κάποιος, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἀλήθεια λές· ἀλλά, φίλε μου, κι' ὁ λόγος αὐτός, πού τὸν ἐξετάσαμε προηγουμένως ἐδῶ, μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ὅμοιος μὲ ὅσα λέγαμε ἄλλοτε γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα. Κι' ἐξετάσέ τον πάλι, ἂν δηλ. ἐξακολουθῇ νὰ ἰσχύη γιὰ μᾶς ἢ ὄχι τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμε σὰν μεγαλύτερο ἀγαθὸ τὸ νὰ ζοῦμε ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο.

ΚΡ. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύη.

ΣΩ. Ἴσχύει ἀκόμη γιὰ μᾶς ἢ ὄχι, ὅτι τὸ νὰ ζῆ κανεὶς σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ ζῆ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἐντιμότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης;

ΚΡ. Ἴσχύει.

ΣΩ. Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ ὅσα παραδεχθῆκαμε πρέπει νὰ σκεφθοῦμε τὸ ἐξῆς: εἶναι δίκαιο νὰ προσπαθῆσω νὰ δραπετεύσω ἀπ' ἐδῶ μέσα, ἐνῶ δὲν τὸ ἐπιτρέπουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἢ δὲν εἶναι δίκαιο. Κι' ἂν μᾶς φανῇ δίκαιο νὰ προσπαθῆσουμε, ἂν ὄχι, νὰ μὴ τὸ κάμουμε. Ὅσο γιὰ τίς σκέψεις πού μοῦ ἔλεγες γιὰ τὴ δαπάνη χρημάτων, γιὰ κακὴ φήμη κι' ἀνατροφή τῶν παιδιῶν μου, πρόσεξε, Κρίτων, μήπως μὰ τὴν ἀλήθεια εἶναι σκέψεις ἐκείνων πού εὐκολὰ σκοτώνουν καὶ πού θὰ ξανάφερναν μὲ τὴν ἴδια εὐκολία τὰ θύματά τους στὴ ζωὴ, ἂν μπορούσαν, δηλ. αὐτῶν τῶν πολλῶν. Ἐμεῖς ὁμως, ἀφοῦ

ΚΕΦ. 9

Τὸ βασικὸ πρόβλημα πού πρέπει νὰ ἐξετασθῇ εἶναι ἂν εἶναι δίκαιο ἢ ὄχι νὰ δραπετεύσῃ ὁ Σωκράτης.

τως αἰρεῖ, μὴ οὐδὲν ἄλλο σκεπτέον ἢ ἢ ὅπερ νῦν δὲ ἐλέγομεν, πότερον δίκαια πράξομεν καὶ χρήματα τελοῦντες τούτοις τοῖς ἐμὲ ἐνθένδε ἐξάξοσι καὶ χάριτας, καὶ αὐτοὶ ἐξάγοντές τε καὶ ἐξαγόμενοι, ἢ τῇ ἀληθείᾳ ἀδικήσομεν πάντα ταῦτα ποιοῦντες. κἂν φαινώμεθα ἄδικοι αὐτὰ ἐργαζόμενοι, μὴ οὐ δέη ὑπολογίζεσθαι οὔτ' εἰ ἀποθνήσκειν δεῖ παραμένοντας καὶ ἡσυχίαν ἄγοντας, οὔτε ἄλλο ὄτιοῦν πάσχειν πρὸ τοῦ ἀδικεῖν.

ΚΡ. Καλῶς μὲν μοι δοκεῖς λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὅρα δέ, τί δρώμεν.

ΣΩ. Σκοπῶμεν, ὦ ἄγαθέ, κοινῇ καὶ εἴ πη ἔχεις ἀντιλέγειν ἐμοῦ λέγοντος, ἀντίλεγε, καὶ σοὶ πείσομαι. εἰ δὲ μή, παῦσαι ἤδη, ὦ μάκαριε, πολλάκις μοι λέγων τὸν αὐτὸν λόγον, ὡς χρῆ ἐνθένδε ἀκόντων Ἀθηναίων ἐμὲ ἀπιέναι. ὡς ἐγὼ περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι πείσαι σε ταῦτα πράττειν, ἀλλὰ μὴ ἄκοντος. ὅρα δὲ δὴ τῆς σκέψεως τὴν ἀρχήν, ἐάν σοι ἰκανῶς λέγηται, καὶ πειρῶ ἀποκρίνεσθαι τὸ ἐρωτώμενον, ἢ ἂν μάλιστα οἴη.

ΚΡ. Ἀλλὰ πειράσομαι.

ΚΕΦ. 10

ΣΩ. Οὐδενὶ τρόπῳ φαιμέν ἐκόντας ἀδικητέον εἶναι ἢ τινὶ μὲν ἀδικητέον τρόπῳ, τινὶ δὲ οὔ; ἢ οὐδαμῶς τό γε ἀδικεῖν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε καλόν, ὡς πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ὠμολογήθη; — ὅπερ καὶ ἄρτι ἐλέγετο — ἢ πᾶσαι ἡμῖν ἐκεῖναι αἱ πρόσθεν ὁμολογίαι ἐν ταῖσδε ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ἐκκεχυμέναι εἰσί, καὶ πάσαι, ὦ Κρίτων, ἄρα τηλικοῖδε γέροντες ἄνδρες πρὸς ἀλλήλους σπουδῇ διαλεγόμενοι ἐλάβομεν ἡμᾶς αὐτοὺς παίδων οὐδὲν διαφέροντες; ἢ παντὸς μᾶλλον οὕτως ἔχει, ὥσπερ τότε ἐλέγετο ἡμῖν, εἴτε φασὶν οἱ πολλοὶ εἴτε μή, καὶ εἴτε δεῖ ἡμᾶς ἔτι τῶνδε χαλεπώτερα πάσχειν εἴτε καὶ

αὐτὸ μᾶς ὑπαγορεύει ἢ λογική, πρόσεξε μήπως δὲν πρέπει νὰ σκεφθοῦμε γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πού λέγαμε τώρα : θὰ κάμουμε δίκαιη πράξη, ἂν δώσουμε χρήματα σ' αὐτοὺς πού θὰ μᾶς βγάλουν ἀπ' ἐδῶ καί δεῖξουμε εὐγνωμοσύνη γι' αὐτό, κι' ἐμεῖς πού θὰ δραπετεύσουμε κι' ἐκεῖνοι πού θὰ συνεργήσουν στή φυγάδευσὴ μας, ἢ μήπως, ἂν κάμουμε ὅλ' αὐτά, θὰ διαπράξουμε στή πραγματικότητα ἀδικία. Κι' ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ὅλα αὐτά πού θὰ πράξουμε εἶναι ἄδικα, νομίζω ὅτι τότε δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζουμε, οὔτε ἂν πρέπει νὰ μείνουμε ἐδῶ καί νὰ πεθάνουμε χωρίς διαμαρτυρία, οὔτε ἂν πρέπει νὰ πάθουμε ὅτιδῆποτε ἄλλο, ἀλλὰ ὄχι ν' ἀδικήσουμε.

ΚΡ. Νομίζω πὼς μιλάς σωστά, Σωκράτη· σκέψου ὅμως τί πρέπει νὰ πράξουμε.

ΣΩ. "Ἄς σκεφθοῦμε, φίλε μου, κι' οἱ δυὸ μαζί κι' ἂν ἔχης κάποιαν ἀντίρρηση σ' αὐτά πού λέω, νὰ μοῦ τὴν πῆς, κι' ἐγὼ θὰ πεισθῶ σ' ἐσένα. "Ἄν ὅμως δὲν ἔχης, πάψε πιά νὰ ξαναλές, καλότυχε, διαρκῶς τὰ ἴδια λόγια, ὅτι τάχα πρέπει ἐγὼ νὰ δραπετεύσω ἀπ' ἐδῶ χωρίς τὴν θέληση τῶν Ἀθηναίων. Γιατί ἐγὼ ἀποδίδω μεγάλη σημασία στὸ νὰ σὲ πείσω καί ἔπειτα νὰ κάμω αὐτά, ἐπειδὴ δὲ θέλω νὰ τὰ κάμω χωρίς τὴ θέλησή σου. Σὲ παρακαλῶ, λοιπόν, νὰ προσέξῃς τὴ βάση τῆς σκέψης μου, ἂν σὲ ἱκανοποιῇ, καί νὰ προσπαθήσῃς ν' ἀπαντᾷς σ' ὅ,τι σ' ἐρωτῶ ὅπως νομίζεις καλύτερα.

ΚΡ. Θὰ προσπαθῆσω.

ΣΩ. "Ἐχουμε παραδεχθῆ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀδικοῦμε θεληματικά μὲ κανένα τρόπο ἢ ὅτι ἔχουμε δικαίωμα νὰ ἀδικοῦμε σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις καί σὲ ὀρισμένες ὄχι ; "Ἡ μήπως ἡ ἀδικία μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶναι οὔτε τίμιο οὔτε καλὸ πράγμα, ὅπως πολλές φορές τὸ παραδεχθήκαμε κι' ἐμεῖς πρὶν ἀπὸ τὸ δίκη, καθὼς λέγαμε καί πρὶν ἀπὸ λίγο ; "Ἡ ὅλα ἐκεῖνα πού εἶχαμε τότε θεωρήσει σωστά τὰ ἔχουμε λησμονήσει μέσα σ' αὐτὲς τὶς λίγες μέρες καί πολὺ καιρὸ, Κρίτων, ὅπως βλέπω, ἐμεῖς τόσο ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι συζητῶντας μεταξύ μας σοβαρά, δὲν καταλάβαμε ὅτι δὲν διαφέρουμε καθόλου ἀπὸ τὰ παιδιά ; "Ἡ μήπως πάνω ἀπὸ κάθε ἀντίρρηση εἶναι σωστά ἐκεῖνα πού λέγαμε τότε ἐμεῖς, ἄσχετο ἂν τὰ παραδέχωνται οἱ πολλοὶ ἢ ὄχι, κι' ἂν πρέπει ἐμεῖς νὰ ὑποφέρουμε χειρότερα ἢ ἐλαφρότερα ἀπὸ τὰ τωρινά, ὅμως ἡ ἀδικία γι' αὐτὸν πού ἀδικεῖ εἶναι

ΚΕΦ. 10

"Ἄν δραπετεύσει ὁ Σωκράτης, παραβαίνει τὴν ἀρχὴ πού εἶχε διακηρύξει ὁ ἴδιος: δὲν πρέπει ν' ἀνταποδίδῃ κανεὶς τὴν ἀδικία.

πραότερα, ὅμως τό γε ἀδικεῖν τῷ ἀδικοῦντι καί κακόν καί αἰσχρόν τυγχάνει ὄν παντί τρόπῳ; φαιμέν ἤ οὔ;

ΚΡ. Φαιμέν.

ΣΩ. Οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν.

ΚΡ. Οὐ δῆτα.

ΣΩ. Οὐδέ ἀδικούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται, ἐπειδή γε οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν.

ΚΡ. Οὐ φαίνεται.

ΣΩ. Τί δέ δή; κακουργεῖν δεῖ, ὦ Κρίτων, ἢ οὔ;

ΚΡ. Οὐ δεῖ δήπου, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τί δέ; ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοὶ φασι, δίκαιον ἢ οὐ δίκαιον;

ΚΡ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Τὸ γάρ που κακῶς ποιεῖν ἀνθρώπους τοῦ ἀδικεῖν οὐδὲν διαφέρει.

ΚΡ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὔτε ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν δτιοῦν πάσχη ὑπ' αὐτῶν. καὶ ὅρα, ὦ Κρίτων, ταῦτα καθομολογῶν, ὅπως μὴ παρὰ δόξαν ὁμολογήῃς. οἶδα γάρ, ὅτι ὀλίγοις τισὶ ταῦτα καὶ δοκεῖ καὶ δόξει. οἷς οὖν οὕτω δέδοκται καὶ οἷς μὴ, τούτοις οὐκ ἔστι κοινὴ βουλή, ἀλλὰ ἀνάγκη τούτους ἀλλήλων καταφρονεῖν, ὀρῶντας τὰ ἀλλήλων βουλευόμενα. σκοπεῖ δὴ οὖν καὶ σὺ εὖ μάλα, πότερον κοινωνεῖς καὶ ξυνδοκεῖ σοὶ καὶ ἀρχόμεθα ἐντεῦθεν βουλευόμενοι, ὡς οὐδέποτε ὀρθῶς ἔχοντος οὔτε τοῦ ἀδικεῖν οὔτε τοῦ ἀνταδικεῖν οὔτε κακῶς πάσχοντα ἀμύνεσθαι ἀντιδρῶντα κακῶς, ἢ ἀπίστασαι καὶ οὐ κοινωνεῖς τῆς ἀρχῆς; ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ πάλαι οὕτω καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ, σοὶ δὲ εἴ πῃ ἄλλη δέδοκται, λέγε καὶ δίδασκε. εἰ δ' ἐμμένεις τοῖς πρόσθεν, τὸ μετὰ τοῦτο ἄκουε.

ΚΡ. Ἀλλ' ἐμμένω τε καὶ ξυνδοκεῖ μοι· ἀλλὰ λέγε.

ΣΩ. Λέγω δὴ αὖ τὸ μετὰ τοῦτο, μᾶλλον δ' ἐρωτῶ· πότερον

ὡπωσδήποτε ἀνήθικη καὶ αἰσχρὴ πράξι; Τὸ παραδεχόμεσθε ἢ ὄχι;

ΚΡ. Τὸ παραδεχόμεσθε.

ΣΩ. Ἄρα, σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν πρέπει ν' ἀδικοῦμε.

ΚΡ. Ὅχι βέβαια.

ΣΩ. Ἐπομένως, δὲν πρέπει, κι' ὅταν μᾶς ἀδικοῦν, ν' ἀνταποδίδουμε τὸ ἄδικο, ὅπως νομίζουν οἱ πολλοί, ἀφοῦ βέβαια μὲ κανένα τρόπο δὲν πρέπει ν' ἀδικοῦμε.

ΚΡ. Δὲν πρέπει.

ΣΩ. Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ κάμνουμε τὸ κακὸ, Κρίτων, ἢ ὄχι;

ΚΡ. Νομίζω πῶς δὲν πρέπει, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἀλλὰ μήπως εἶναι δίκαιο νὰ ἀνταποδίδουμε τὸ κακὸ ποῦ μᾶς κάμνουν, ὅπως παραδέχεται ὁ πολὺς κόσμος;

ΚΡ. Ὅχι, ὡπωσδήποτε δὲν εἶναι δίκαιο.

ΣΩ. Ἀφοῦ βέβαια τὸ νὰ κάμνη κανεὶς κακὸ στοὺς ἀνθρώπους δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς ἀδικῇ.

ΚΡ. Λὲς ἀλήθεια.

ΣΩ. Ἐπομένως, δὲν πρέπει οὔτε ν' ἀνταποδίδουμε τὸ ἄδικο οὔτε νὰ κάμνουμε κακὸ σὲ κανέναν ἄνθρωπο, ἔστω κι' ἂν ὑποφέρομε ὀτιδῆποτε ἀπ' αὐτούς. Καὶ πρόσεξε, Κρίτων, νὰ μὴ παραδεχτῆς τὰ παραπάνω ἀντίθετα μὲ τὶς πεποιθήσεις σου. Γιατὶ γνωρίζω ὅτι πολλοὶ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ παραδέχονται σήμερα αὐτὲς τὶς ἰδέες καὶ θὰ τὶς παραδεχθοῦν καὶ στὸ μέλλον. Ὅσοι, λοιπόν, τὶς παραδέχονται κι' ὅσοι δὲν τὶς παραδέχονται, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σκέπτονται μὲ ὅμοιο τρόπο ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην περιφρονοῦνται μεταξύ τους, ὅταν παρατηροῦν τὶς σκέψεις ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Σκέψου, λοιπόν, κι' ἐσύ πολὺ καλά: συμερίζεσαι τῇ γνώμῃ μου καὶ συμφωνεῖς μ' αὐτὲς τὶς ἰδέες, ὥστε ν' ἀρχίσουμε τῇ συζήτησιν ἀπὸ τὸ σημεῖο, ὅτι σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν εἶναι σωστὸ οὔτε νὰ ἀδικῇ κανεὶς οὔτε ν' ἀνταποδίδῃ τὸ ἄδικο, οὔτε ὅταν τοῦ κάμνουν κακὸ, νὰ ἀμύνεται κάμνοντας κι' αὐτὸς κακὸ, ἢ μήπως διαφωνεῖς καὶ δὲν παραδέχεσαι αὐτὴ τὴν βασικὴ ἀρχή; Γιατὶ ἐγὼ καὶ πρὶν καὶ τώρα ἀκόμη αὐτὸ πιστεύω, καὶ σύ, ἂν ἔχῃς διαμορφώσει τώρα κάποια διαφορετικὴ γνώμη, λέγε τὴν κι' ἀνάπτυξέ τὴν. Ἄν πάλι μὲνης σταθερὸς σ' ὅσα λέγαμε πρὶν, ἄκουσε αὐτὸ ποῦ ἀκολουθεῖ.

ΚΡ. Μένω σταθερὸς καὶ συμφωνῶ. Λέγε.

ΣΩ. Τότε σοῦ λέγω τὸ ἐπόμενο σημεῖο, ἢ πιὸ σωστὰ σὲ ρωτῶ:

ἂ ἂν τις ὁμολογήσῃ τῷ δίκαια ὄντα ποιητέον ἢ ἐξαπατητέον;
 ΚΡ. Ποιητέον.

ΚΕΦ. 11

ΣΩ. Ἐκ τούτων δὴ ἄθρει ἀπιόντες ἐνθένδε ἡμεῖς μὴ πείσαντες τὴν πόλιν πότερον κακῶς τινὰς ποιούμεν, καὶ ταῦτα οὐδὲς ἤκιστα δεῖ, ἢ οὐ; καὶ ἐμμένομεν οἷς ὁμολογήσαμεν δίκαιοις οὖσιν ἢ οὐ;

ΚΡ. Οὐκ ἔχω, ὦ Σώκρατες, ἀποκρίνασθαι πρὸς ὃ ἐρωτᾷς· οὐ γὰρ ἐννοῶ.

ΣΩ. Ἄλλ' ὧδε σκόπει· εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἴτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔρριοντο· «εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ ἔργῳ, ᾧ ἐπιχειρεῖς, διανοεῖ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καὶ ξύμπασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; ἢ δοκεῖ σοι οἷόν τε ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἧ αἱ γενόμεναι δίκαι μὴδὲν ἰσχύουσι, ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνονται καὶ διαφθείρονται;» τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; πολλὰ γὰρ ἂν τις ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ὄντως, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου, ὃς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. ἢ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς, ὅτι ἡδίκηει γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἔκρινεν; ταῦτα ἢ τί ἐροῦμεν;

ΚΡ. Ταῦτα νῆ Δί', ὦ Σώκρατες.

ΚΕΦ. 12

ΣΩ. Τί οὖν, ἂν εἴπωσιν οἱ νόμοι. «ὦ Σώκρατες, ἢ καὶ ταῦτα ὁμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοὶ ἢ ἐμμένειν ταῖς δίκαις, αἷς ἂν ἡ πόλις δικάζῃ;» εἰ οὖν αὐτῶν θαυμάζοιμεν λεγόντων, ἴσως ἂν εἴποιεν, ὅτι «ὦ Σώκρατες, μὴ θαύμαζε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀποκρίνου, ἐπειδὴ καὶ εἴωθας χρῆσθαι τῷ ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι. φέρε γάρ, τί ἐγκαλῶν ἡμῖν καὶ τῇ πόλει ἐπιχειρεῖς ἡμᾶς ἀπολλύναι; οὐ πρῶτον μὲν σε ἐγεννήσαμεν ἡμεῖς, καὶ δι' ἡμῶν ἐλάμβανε τὴν μητέρα σου ὁ πα-

ἐκείνα πού θά παραδεχθῆ κανείς μπροστά σέ ἄλλον ὅτι εἶναι δίκαια, πρέπει νά τά ἐκτελῆ ἢ νά τά παραβαίνη καί νά τόν ἐξαπατᾷ ;

ΚΡ. Πρέπει νά τά ἐκτελῆ.

ΣΩ. Πρόσεξε, λοιπόν, τώρα· ἂν ἐμεῖς φύγουμε ἀπ' ἐδῶ χωρίς νά πείσουμε τήν πόλη, θά προξενήσουμε κακό σέ κάποιους καί μάλιστα σ' ἐκείνους πού ἐλάχιστα πρέπει νά βλάψουμε ἢ ὄχι ; Καί μένουμε σταθεροί σ' αὐτά πού παραδεχθήκαμε ὅτι εἶναι δίκαια ἢ ὄχι ;

ΚΡ. Δέν μπορῶ, Σωκράτη, ν' ἀπαντήσω σ' αὐτό πού μ' ἐρωτᾷς, γιατί δέν σέ καταλαβαίνω.

ΣΩ. Σκέψου ἔτσι γιά νά καταλάβης· ἂν, ἐνῶ ἐμεῖς πρόκειται εἶτε νά δραπετεύσουμε ἀπ' ἐδῶ, εἶτε ὅπως ἄλλοιῶς θέλεις νά χαρακτηρίσουμε αὐτή μας τή πράξη, ἔρθουν καί σταθοῦν ἀπό πάνω μας οἱ νόμοι κι' ἡ πατρίδα καί μᾶς ρωτήσουν· «Πές μου, Σωκράτη, τί σκοπεύεις νά κάμης ; Μ' αὐτό πού ἐπιχειρεῖς, τί ἄλλο ἔβαλες στό νοῦ σου παρά νά καταστρέψης ἐμᾶς τούς νόμους κι' ὅλη τήν πόλη ὅσο περνᾷ ἀπ' τὸ χέρι σου ; Ἡ νομίζεις πῶς εἶναι δυνατό νά διατηρηθῆ καί νά μὴν ἀνατραπῆ ἡ πολιτεία ἐκείνη, ὅπου οἱ δικαστικές ἀποφάσεις δέν ἔχουν καμιᾶ ἰσχύ, ἀλλ' ἀκυρώνονται καί καταπατοῦνται ἀπό τούς πολίτες ;». Τί θ' ἀπαντήσουμε, Κρίτων, σ' αὐτά καί σ' ἄλλα παρόμοια ; Γιατί πολλά θά μπορούσε νά πῆ κανείς, ἂν μάλιστα εἶναι καί ρήτορας, γιά ὑπεράσπιση τοῦ νόμου ἐκείνου πού καθορίζει νά ἔχουν κύρος οἱ δικαστικές ἀποφάσεις καί κινδυνεύει τώρα νά καταπατηθῆ. Ἡ θ' ἀπαντήσουμε σ' αὐτούς ὅτι μᾶς ἀδίκησε ἡ πολιτεία καί δέν ἔβγαλε δίκαιη ἀπόφαση ; Αὐτή τήν ἀπάντηση θά δώσουμε ἢ κάποια ἄλλη ;

ΚΡ. Αὐτήν μὰ τόν Δία, Σωκράτη.

ΣΩ. Νά ὅμως τί θά μπορούσαν νά μᾶς ἀπαντήσουν οἱ νόμοι : «Σωκράτη, δέν εἴχαμε κάμει αὐτή τή συμφωνία ἐμεῖς καί σύ, νά πειθαρχῆς στίς δικαστικές ἀποφάσεις, πού θά ἐξέδιδε ἡ πολιτεία ;». Ἄν, λοιπόν, ἀπορούσαμε γι' αὐτά πού μᾶς ρωτοῦν, θά μπορούσαν ἴσως νά μᾶς ποῦν τά ἐξῆς : «Σωκράτη, μὴν ἀπορῆς γι' αὐτά πού σοῦ λέμε, ἀλλά ἀπάντησέ μας, ἀφοῦ δά σνηθίζεις νά χρησιμοποιεῖς τήν ἐρώτηση καί τήν ἀπάντηση. Ἐμπρός, λοιπόν, πές μας· ποιά κατηγορία ἀποδίδεις σ' ἐμᾶς καί στήν πολιτεία καί προσπαθεῖς γι' αὐτό νά μᾶς ἀφανίσης ; Πρῶτα - πρῶτα δέν σ' ἐγεννήσαμε ἐμεῖς ; Δέν

ΚΕΦ. 11

Προσωποποιία τῶν νόμων πού συμβουλεύουν τὸ Σωκράτη νά μὴ δραπετεύσῃ γιατί θά προξενήσῃ κακὸ στήν πατρίδα του.

ΚΕΦ. 12

Ἐκκλήση τῶν νόμων νά μὴ προσδώσῃ τὴν πατρίδα καί τούς νόμους πού τὸν βοήθησαν νά γεννηθῆ, νά μεγαλώσῃ καί νά μορφωθῆ. Ἀποθέωσι τοῦ

τήρ και ἐφύτευσέ σε; φράσον οὖν τούτοις ἡμῶν, τοῖς νόμοις τοῖς περὶ τοὺς γάμους, μέμφει τι, ὡς οὐ καλῶς ἔχουσιν;» «οὐ μέμφομαι», φαίην ἄν, «ἀλλὰ τοῖς περὶ τὴν τοῦ γενομένου τροφήν τε καὶ παιδείαν, ἐν ἣ καὶ σὺ ἐπαιδεύθης; ἢ οὐ καλῶς προσέταττον ἡμῶν οἱ ἐπὶ τούτοις τεταγμένοι νόμοι παραγγέλλοντες τῷ πατρὶ τῷ σῶ σε ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν;» «καλῶς», φαίην ἄν.

«Εἶεν. ἐπειδὴ δὲ ἐγένου τε καὶ ἐξετράφης καὶ ἐπαιδεύθης, ἔχουσι ἄν εἰπεῖν πρῶτον μὲν, ὡς οὐχὶ ἡμέτερος ἦσθα καὶ ἔκγονος καὶ δοῦλος αὐτός τε καὶ οἱ σοὶ πρόγονοι; καὶ εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἄρ' ἐξ ἴσου οἶει εἶναι σοὶ τὸ δίκαιον καὶ ἡμῖν καὶ ἅττ' ἄν ἡμεῖς σε ἐπιχειρῶμεν ποιεῖν, καὶ σοὶ ταῦτα ἀντιποιεῖν οἶει δίκαιον εἶναι; ἢ πρὸς μὲν ἄρα σοὶ τὸν πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὸν δεσπότην, εἴ σοι ὦν ἐτύγχανεν, ὥστε, ἅπερ πάσχοις, ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν, οὔτε κακῶς ἀκούοντα ἀντιλέγειν οὔτε τυπτόμενον ἀντιτύπτειν οὔτε ἄλλα τοιαῦτα πολλά· πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς νόμους ἐξέσται σοι, ὥστε, ἐάν σε ἐπιχειρῶμεν ἡμεῖς ἀπολλύναι δίκαιον ἠγούμενοι εἶναι, καὶ σὺ αὖ ἡμᾶς τοὺς νόμους καὶ τὴν πατρίδα, καθ' ὅσον δύνασαι, ἐπιχειρήσεις ἀνταπολλύναι, καὶ φήσεις ταῦτα ποιῶν δίκαια πράττειν, ὃ τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελόμενος;

Ἡ οὕτως εἰ σοφός, ὥστε λέληθέ σε, ὅτι μὴ τρός τε καὶ πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἢ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπέικειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν, ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν, ἐάν τι προστάτῃ παθεῖν ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάν τε τύπτεσθαι, ἐάν τε δεῖσθαι,

παντρεύτηκε σύμφωνα με τις διατάξεις μας την μητέρα ο πατέρας σου και σ' έφεραν στον κόσμο ; 'Απάντησε, λοιπόν, έχεις να κατηγορήσεις εκείνους από μᾶς, τους νόμους δηλ. που κανονίζουν τα σχετικά με το γάμο, ότι δεν είναι σε κάτι καλοί; «Δέν τους κατηγορώ», θ' αποκρινόμουν. «Μήπως όμως βρίσκεις ψεγάδι στους νόμους που ρυθμίζουν τα σχετικά με την ανατροφή και τη μόρφωση τῶν παιδιῶν, σύμφωνα με τους όποιους έχεις και σύ εκπαιδευθῆ ; "Η μήπως εκείνοι από μᾶς που ρυθμίζουν αυτά τα ζητήματα δεν καθόρισαν σωστά παραγγέλλοντας στον πατέρα σου να σε μορφώσει με μουσική και γυμναστική ;». «Σωστά», θ' απαντούσα.

«Πάει καλά. 'Αφού, λοιπόν, γεννήθηκες, ανατράφηκες κι' έμορφώθηκες, μπορείς πρώτα - πρώτα να ισχυρισθῆς ότι δεν είσαι δικός μας απόγονος και δούλος και σύ κι' οί πρόγονοί σου ; Κι' ἄν αυτό είναι ἀλήθεια, νομίζεις πώς έχεις τὰ ἴδια δικαιώματα ἐσύ με μᾶς και πώς οτιδήποτε θελήσουμε να σου κάμουμε ἐμεῖς, νομίζεις πώς είναι δίκαιο να μᾶς τὸ ἀνταποδώσης ; Μήπως έχεις τὴν ἰδέα ὅτι έχεις τὰ ἴδια δικαιώματα με τὸν πατέρα και τὸν κύριό σου, ἂν βέβαια εἶχες κύριο, ὥστε, ἐκεῖνα που πάσχεις ἀπ' αὐτούς, να προσπαθήσης κι' ἐσύ να τοὺς ἀνταποδώσης τὰ ἴδια, ἀφού δεν έχεις δικαίωμα οὔτε ὅταν σου κακομιλοῦν να ἀντιλέγης, οὔτε ὅταν σε κτυποῦν ν' ἀνταποδίδης τὰ κτυπήματα, οὔτε ἄλλα πολλά παρόμοια πράγματα σχετικά, λοιπόν, με τὴν πατρίδα και τοὺς νόμους νομίζεις πώς σου ἐπιτρέπεται, ἂν ἐπιχειρήσουμε να σε ἀφανίσουμε ἐπειδὴ τὸ θεωροῦμε δίκαιο, να ἐπιχειρήσης και σύ πάλι, ὅσο φτάνει ἡ δύναμή σου, ν' ἀφανίσης ἐμᾶς και τὴν πατρίδα ἀνταποδίδοντας τὰ ἴσα και θὰ ισχυρισθῆς, ἐνῶ κάμνεις αὐτά, ὅτι πράττεις δίκαια, ἐσύ που, με τὴν ἀλήθεια, ἐνδιαφέρεσαι γιὰ τὴν ἀρετή ;

"Η τόσο μεγάλη είναι ἡ σοφία σου, ὥστε έχεις λησμονήσει ὅτι κι' ἀπὸ τὴν μητέρα κι' ἀπὸ τὸν πατέρα κι' ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους προγόνους πιὸ πολῦτιμο και πιὸ σεβαστὸ και πιὸ ἅγιο είναι ἡ πατρίδα και ὅτι ἔχει μεγαλύτερη σημασία ἀπ' ὅλα και γιὰ τοὺς θεοὺς και γιὰ τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους και πρέπει κανεὶς να σέβεται, να ὑποτάσσεται και να προσπαθῆ να ἐξευμενίξῃ τὴν πατρίδα, ὅταν εἶναι θυμωμένη, παρὰ τὸν πατέρα του και ἢ να προσπαθῆ να μεταβάλλῃ τίς ἀντιλήψεις της ἢ να ἐκτελῆ ὅ,τι τὸν διατάξῃ και να ὑπομένῃ χωρὶς διαμαρτυρία ὅ,τι τὸν προστάξῃ να πάθῃ : εἴτε δηλ. να δέχεται κτυπήματα, εἴτε να

ἰδανικοῦ τῆς πατρίδας.

ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησόμενον ἢ ἀποθανοῦμενον, ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον οὐδὲ ἀναχωρητέον οὐδὲ λειπτέον τῆν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις καὶ ἡ πατρίς, ἢ πείθειν αὐτήν, ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε· βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἤττον τῆν πατρίδα;» τί φήσομεν πρὸς ταῦτα, ὦ Κρίτων; ἀληθῆ λέγειν τοὺς νόμους ἢ οὐ;

ΚΡ. Ἔμοιγε δοκεῖ.

ΚΕΦ. 13

ΣΩ. «Σκόπει τοίνυν, ὦ Σώκρατες», φαίην ἂν ἴσως οἱ νόμοι, «εἰ ἡμεῖς ταῦτα ἀληθῆ λέγομεν, ὅτι οὐ δίκαια ἡμᾶς ἐπιχειρεῖς δορᾶν, ἃ νῦν ἐπιχειρεῖς. ἡμεῖς γάρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἅπαντων ὧν οἰοί τε ἤμεν καλῶν σοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι πολίταις, ὅμως προαγορεύομεν τῷ ἐξουσίαν πεποιημέναι Ἀθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὴν δοκιμασθῆ καὶ ἴδῃ τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα καὶ ἡμᾶς τοὺς νόμους, ὧ ἂν μὴ ἀρέσκωμεν ἡμεῖς ἐξεῖναι λαβόντα τὰ αὐτοῦ ἀπιέναι ὅποι ἂν βούληται. καὶ οὐδεὶς ἡμῶν τῶν νόμων ἐμποδῶν ἐστίν οὐδ' ἀπαγορεύει, ἐάν τε τις βούληται ὑμῶν εἰς ἀποικίαν ἵέναι, εἰ μὴ ἀρέσκοιμεν ἡμεῖς τε καὶ ἡ πόλις, ἐάν τε μετοικεῖν ἄλλοσέ ποι ἔλθῶν, ἵέναι ἐκεῖσε ὅποι ἂν βούληται, ἔχοντα τὰ αὐτοῦ. ὅς δ' ἂν ὑμῶν παραμείνῃ, ὁρῶν ὃν τρόπον ἡμεῖς τὰς τε δίκας δικάζομεν καὶ τᾶλλα τῆν πόλιν διοικοῦμεν, ἤδη φαιμέν τοῦτον ὁμολογηκέναι ἔργῳ ἡμῶν, ἃ ἂν ἡμεῖς κελεύωμεν, ποιήσῃ ταῦτα, καὶ τὸν μὴ πειθόμενον τριχῆ φαιμέν ἀδικεῖν, ὅτι τε γεννηταῖς οὐσίαι ἡμῶν οὐ πείθεται, καὶ ὅτι τροφεῦσι, καὶ ὅτι ὁμολογήσας ἡμῶν πείθεσθαι οὔτε πείθεται οὔτε πείθει ἡμᾶς, εἰ μὴ καλῶς τι ποιοῦμεν, προτιθέντων ἡμῶν

φυλακίζεται, είτε να πηγαίνει σε πόλεμο όπου θα τραυματισθῆ ἢ θα πεθάνῃ, πρέπει να τὰ ἐκτελῆ ὅλα, γιατί αὐτό εἶναι τὸ σωστό καὶ ὄχι να ὑποχωρῆ μπροστά στον ἐχθρό, οὔτε να φεύγῃ καὶ να ἐγκαταλείψῃ τὴ θέση του στὴ στρατιωτικὴ παράταξη, ἀλλὰ καὶ στον πόλεμο καὶ στὸ δικαστήριο καὶ παντοῦ πρέπει να κάμνῃ ὅ,τι ἤθελε τὸν διατάζῃ ἡ πολιτεία κι' ἡ πατρίδα ἢ να προσπαθῆ να τὴν μεταπέισῃ ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ δίκαιο. **Σὲ καμιὰ ὁμως περιπτωση δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὸ θεῖο δίκαιο να χρησιμοποιῆ βίαια μέσα ἐναντίον τῆς μητέρας ἢ τοῦ πατέρα κι' ἀκόμη ὀλιγώτερο ἐναντίον τῆς πατρίδας του.** Τί θ' ἀποκριθοῦμε σ' αὐτά, Κρίτων ; ὅτι λένε ἀλήθεια οἱ νόμοι ἢ ὄχι ;

ΚΡ. Νομίζω ὅτι λένε ἀλήθεια.

ΣΩ. «Σκέψου, λοιπόν, Σωκράτη», θὰ μπορούσαν ἴσως να ποῦν οἱ νόμοι, «ἂν αὐτὰ ποὺ λέμε ἐμεῖς εἶναι ἀληθινά, ὅτι δηλ. ἐκεῖνα ποὺ ἐπιχειρεῖς τώρα ἐναντίον μας, δὲν εἶναι δίκαια. Γιατί ἐμεῖς ἂν καὶ σε γεννήσαμε, σε ἀναθρέψαμε, σε μορφώσαμε καὶ σοῦ χαρίσαμε ὅπως καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους πολίτες, ὅ,τι καλὸ μπορούσαμε, ὁμως ὀρίζουμε ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸ να ἔχουμε δώσει τὴν ἀδεια σ' ὅποιον Ἀθηναῖο θέλῃ, ἀφοῦ ὑποβληθῆ, μόλις ἐνηλικιωθῆ, στὴ νόμιμη δοκιμασία καὶ γνωρῖση τὴν κατάστασιν τῆς πολιτείας κι' ἐμᾶς τοὺς νόμους, ἂν δὲν τοῦ ἀρέσουμε να μπορῆ, μαζὶ μὲ τὰ ὑπάρχοντά του, να πάῃ ὅπου θέλῃ. Καὶ κανένας ἀπὸ μᾶς τοὺς νόμους δὲν ἐμποδίζει, οὔτε ἀπαγορεύει σε κανένα ἀπὸ σᾶς, ἂν θέλῃ να πάῃ σε ἀποικία, ἀφοῦ δὲν τοῦ ἀρέσουμε ἐμεῖς κι' ἡ πολιτεία, οὔτε ἂν θέλῃ να ζῆ σὺν μέτοικος πηγαίνοντας κάπου ἄλλοῦ, τὸν ἐμποδίζουμε να πάῃ ὅπου θέλῃ, ἀφοῦ πάρῃ μαζὶ καὶ τὴν περιουσία του. Ὅποιος ὁμως ἀπὸ σᾶς μείνῃ ἐδῶ, βλέποντας μὲ πῶς τρόπο ἐμεῖς ἐκδίδουμε τίς δικαστικὲς ἀποφάσεις καὶ πῶς διοικοῦμε καὶ σ' ἄλλα ζητήματα τὴν πόλιν, τότε πᾶς νομίζουμε ὅτι αὐτὸς ἔχει συμφωνήσει ἐμπράκτως μὲ μᾶς να ἐκτελῆ τίς διαταγές μας, κι' ὑποστηρίζουμε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲν πειθαρχεῖ διαπράττει τριπλὸ ἀδίκημα· πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν πείθεται σ' ἐμᾶς ποὺ τὸν ἐγεννήσαμε, δεῦτερον ἐπειδὴ δὲν πείθεται σ' ἐμᾶς ποὺ τὸν ἀναθρέψαμε, καὶ τρίτον ἐπειδὴ, ἂν καὶ συμφώνησε να πείθεται σ' ἐμᾶς οὔτε πείθεται, οὔτε προσπαθεῖ να μᾶς μεταπέισῃ, ἂν δὲν κάνουμε κάτι σωστά, παρ' ὅλον ὅτι ἐμεῖς προτείνουμε μονάχα καὶ δὲν ἐπιβάλλουμε ἀπολυταρχικὰ σε κανένα να ἐκτελῆ τίς ἐντολές μας,

ΚΕΦ. 13

Λοιπὸν κατη-
γορητήριο τῶν
νόμων ἐναν-
τίον τῶν πο-
λιτῶν ποὺ θέ-
λουν να δρα-
πετεύσουν ἐνὸ
πρῶν ἦταν ἐ-
λευθεροὶ να
φύγουν. Ἡ ἀ-
πόδραση ἀπο-
τελεῖ παρα-
βίασιν τοῦ ἡ-
θικοῦ συμβο-
λαίου ποὺ ἔ-
χουν ὑπογρά-
ψει μὲ τοὺς
νόμους.

καὶ οὐκ ἀγρίως ἐπιτατόντων ποιεῖν, ἃ ἂν κελεύομεν, ἀλλὰ ἐφιέντων
 δυοῖν θάτερα, ἢ πείθειν ἡμᾶς ἢ ποιεῖν, τούτων οὐδέτερα ποιεῖ».

ΚΕΦ. 14

«Ταύταις δὴ φάμεν καὶ σέ, ὦ Σώκρατες, ταῖς αἰτίαις ἐνέξε-
 σθαι, εἶπερ ποιήσεις ἃ ἐπινοεῖς, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναίων σέ, ἀλλ'
 ἐν τοῖς μάλιστα». εἰ οὖν ἐγὼ εἴπομι· «διὰ τί δὴ;» ἴσως ἂν μου δικαίως
 καθάπτωιντο λέγοντες ὅτι ἐν τοῖς μάλιστα Ἀθηναίων ἐγὼ αὐτοῖς ὁμο-
 λογηκῶς τυγχάνω ταύτην τὴν ὁμολογίαν φαῖεν γὰρ ἂν, ὅτι «Σώκρα-
 τες, μεγάλη ἡμῖν τούτων τεκμήριά ἐστιν, ὅτι σοι καὶ ἡμεῖς ἠρέσκο-
 μεν καὶ ἡ πόλις· οὐ γὰρ ἂν ποτε τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ἀπάντων δια-
 φερόντως ἐν αὐτῇ ἐπεδήμεις, εἰ μὴ σοι διαφερόντως ἤρεσκε, καὶ οὐτ'
 ἐπὶ θεωρίαν πώποτ' ἐκ τῆς πόλεως ἐξῆλθες, ὅτι μὴ ἅπαξ εἰς Ἴσθμόν,
 οὔτε ἄλλοσε οὐδαμῶσε, εἰ μὴ ποι στρατευσόμενος, οὔτε ἄλλην ἀποδη-
 μίαν ἐποιήσω πώποτε, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οὐδ' ἐπιθυμία σε
 ἄλλης πόλεως οὐδὲ ἄλλων νόμων ἔλαβεν εἰδέναι, ἀλλὰ ἡμεῖς σοι ἰκα-
 νοὶ ἤμεν καὶ ἡ ἡμετέρα πόλις· οὕτω σφόδρα ἡμᾶς ἤροῦ καὶ ὁμολόγεις
 καθ' ἡμᾶς πολιτεύσεσθαι, τά τε ἄλλα καὶ παῖδας ἐν αὐτῇ ἐποιήσω,
 ὡς ἄρεσκούσης σοι τῆς πόλεως.

Ἔτι τοίνυν ἐν αὐτῇ τῇ δίκῃ ἐξῆν σοι φυγῆς τιμήσασθαι, εἰ ἐβού-
 λου, καὶ ὅπερ νῦν ἀκούσης τῆς πόλεως ἐπιχειρεῖς, τότε ἐκούσης ποι-
 ῆσαι. σὺ δὲ τότε μὲν ἐκαλλωπίζου ὡς οὐκ ἀγανακτῶν, εἰ δέοι τεθνάναι
 σε, ἀλλὰ ἤροῦ, ὡς ἐφησθα, πρὸ τῆς φυγῆς θάνατον· νῦν δὲ αὐτε ἐκεί-
 νους τοὺς λόγους αἰσχύνει, οὔτε ἡμῶν τῶν νόμων ἐντρέπει, ἐπιχειρῶν
 διαφθεῖραι, πράττεις τε ἅπερ ἂν δοῦλος φανλότατος πράξειεν, ἀποδι-
 δράσκειν ἐπιχειρῶν παρὰ τὰς ξυνηθήκας τε καὶ τὰς ὁμολογίας, καθ'
 ἃς ἡμῖν ξυθένου πολιτεύεσθαι. πρῶτον μὲν οὖν ἡμῖν τοῦτ' αὐτὸ ἀπό-
 κριναι, εἰ ἀληθῆ λέγομεν φάσκοντές σε ὁμολογηκέναι πολιτεύεσθαι
 καθ' ἡμᾶς ἔργω, ἀλλ' οὐ λόγῳ, ἢ οὐκ ἀληθῆ». τί φῶμεν πρὸς ταῦτα,
 ὦ Κρίτων; ἄλλο τι ἢ ὁμολογῶμεν;

κι' ἐνῶ ἐπιτρέπουμε ἓνα ἀπὸ τὰ δυό, ἢ νὰ μᾶς πείθῃ ἢ νὰ ἐκτελῇ ὅ,τι λέμε, αὐτὸς δὲν κάμνει οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο.

«Μ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες νομίζουμε ὅτι θὰ ἐνοχοποιηθῆς καὶ σύ, Σωκράτη, ἂν βέβαια κάμῃς, αὐτὰ ποὺ ἔχεις στὸ νοῦ σου, καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους». "Ἄν, λοιπόν, ἐγὼ ρωτοῦσα· «Γιατί;» ἴσως νὰ μ' ἐπιπλήττανε, μὲ τὸ δίκη τους, λέγοντας ὅτι ἐγὼ μὲ πῖθι κατηγορηματικὸ τρόπο ἀπ' ὅλους τοὺς Ἀθηναίους ἔχω συνάψει μαζί τους αὐτὴ τὴ συμφωνία· θὰ μπορούσαν μάλιστα νὰ μοῦ ποῦν ἀκόμη : "Ἐχουμε μεγάλες ἀποδείξεις, Σωκράτη, γι' αὐτὸ ποὺ ὑποστηρίζουμε, ὅτι δηλ. σοῦ ἀρέσαμε κι' ἐμεῖς καὶ ἡ πατρίδα· γιατί, ἂν δὲ σοῦ ἄρεσε ὑπερβολικά, δὲ θὰ ζοῦσες σ' αὐτὴν πῖθι πολὺ ἀπ' ὅλους τοὺς Ἀθηναίους, ἀφοῦ ποτε μέχρι σήμερα δὲ βγῆκες ἀπὸ τὸ σύνορά της γιὰ νὰ παρακολουθήσης ἀγῶνες, παρὰ μιὰ φορὰ μονάχα στὸν Ἰσθμό, οὔτε πῆγες ἀλλοῦ πουθενά, ἐκτὸς ἂν πῆγες κάπου νὰ πολεμήσης, οὔτε ἔκαμες ποτέ σου ἄλλο ταξίδι, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οὔτε ἐνοιώσες τὴν ἐπιθυμία νὰ γνωρίσης ἄλλη πολιτεία κι' ἄλλους νόμους, ἀλλὰ ἐμεῖς κι' ἡ πόλη μας σὲ ἱκανοποιούσαμε· τόσο πολὺ μᾶς ἀγαποῦσες καὶ παραδέχθηκες νὰ ζῆς σὰν πολίτης σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς μας, κι' ἀκόμη ἐδῶ ἔκαμες παιδιά, ἐπειδὴ σοῦ ἄρεσε ἡ πόλη.

Ἐπίσης κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς δίκης εἶχες τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίσης γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου σὰν ποινὴ τὴν ἐξορία, ἂν ἤθελες, κι' αὐτὸ ποὺ ἐπιχειρεῖς τώρα νὰ κάμῃς χωρὶς τὴ θέληση τῆς πατρίδας, μπορούσες τότε νὰ τὸ κάμῃς μὲ τὴ συγκατάθεσή της. Ἐσὺ ὅμως τότε καμάρωνες προσποιούμενος ὅτι δὲ θὰ ἀγανακτοῦσες, ἂν βρισκόσουνα στὴν ἀνάγκη νὰ πεθάνῃς, ἀλλὰ προτίμησες, ὅπως ἔλεγες, τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἐξορία· τώρα οὔτε γιὰ τὰ λόγια σου ἐκεῖνα ντρέπεσαι, οὔτε γιὰ μᾶς τοὺς νόμους φροντίζεις, ἀφοῦ ἐπιχειρεῖς νὰ μᾶς καταργήσης καὶ κάμνεις τὰ ἴδια ἀκριβῶς ποὺ θὰ ἔκαμνε ἓνας πολὺ ταπεινὸς δοῦλος, μὲ τὸ νὰ προσπαθῆς νὰ δραπετεύσης παρὰ τὶς συνθῆκες καὶ τὶς συμφωνίες ποὺ ἔκαμες μαζί μας γιὰ νὰ ζῆς σὰν πολίτης. Πρῶτα - πρῶτα, λοιπόν, ἀπάντησέ μας σ' αὐτό· λέμε ἀλήθεια, ὅταν ὑποστηρίζουμε ὅτι ἔχεις παραδεχθῆ νὰ ζῆς σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις μας, μὲ ἔργα κι' ὄχι μὲ λόγια, ἢ μήπως λέμε ψέματα ;». Τί θὰ ἀποκριθοῦμε σ' αὐτά, Κρίτων ; Τί ἄλλο παρὰ ὅτι συμφωνοῦμε ;

ΚΕΦ. 14

Ὁ Σωκράτης εἶναι περισσότερο ἐνοχος ἀπ' ὅλους τοὺς Ἀθηναίους ἀπέναντι τῆς πατρίδας καὶ τῶν νόμων γιατί ἐπὶ 70 χρόνια δὲν ἐφυγε σχεδὸν ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

ΚΡ. Ἐνάγκη, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. «Ἄλλο τι οὖν», ἂν φαίην, «ἢ ξυνήκας τὰς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ὁμολογίας παραβαίνεις, οὐχ ὑπὸ ἀνάγκης ὁμολογήσας οὐδὲ ἀπατηθεὶς οὐδὲ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀναγκασθεὶς βουλευσασθαι, ἀλλ' ἐν ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς ἐξῆν σοι ἀπιέναι, εἰ μὴ ἠρέσκομεν ἡμεῖς μηδὲ δίκαιαι ἐφαίνοντό σοι αἱ ὁμολογίαι εἶναι, σὺ δὲ οὔτε Λακεδαιμόνα προηροῦ οὔτε Κρήτην, ἃς δὴ ἐκάστοτε φῆς εὐνομεῖσθαι, οὔτε ἄλλην οὐδεμίαν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων οὐδὲ τῶν βαρβαρικῶν, ἀλλὰ ἐλάττω ἐξ αὐτῆς ἀπεδήμησας ἢ οἱ χυλοὶ τε καὶ τυφλοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀνάπηροι· οὕτω σοι διαφερόντως τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ἤρεσκεν ἢ πόλις τε καὶ ἡμεῖς οἱ νόμοι δῆλον ὅτι· τίνα γὰρ ἂν πόλις ἀρέσκοι ἄνευ νόμων; νῦν δὲ δὴ οὐκ ἐμμένεις τοῖς ὁμολογημένοις; ἐὰν ἡμῖν γε πείθῃ, ὦ Σώκρατες· καὶ οὐ καταγέλαστός γε ἔσει ἐκ τῆς πόλεως ἐξελθὼν».

ΚΕΦ. 15

«Σκόπει γὰρ δὴ, ταῦτα παραβὰς καὶ ἐξαμαρτάνων τι τούτων τι ἀγαθὸν ἐργάσει σαυτὸν ἢ τοὺς ἐπιτηδέιους τοὺς σαυτοῦ. ὅτι μὲν γὰρ κινδυνεύουσί γέ σου οἱ ἐπιτηδέιοι καὶ αὐτοὶ φεύγειν καὶ στερηθῆναι τῆς πόλεως ἢ τὴν οὐσίαν ἀπολέσαι, σχεδὸν τι δῆλον· αὐτὸς δὲ πρῶτον μὲν ἐὰν εἰς τῶν ἐγγύτατά τινα πόλεων ἔλθῃς, ἢ Θίβαζε ἢ Μεγαράδε — εὐνομοῦνται γὰρ ἀμφοτέρω — πολέμιος ἦξεις, ὦ Σώκρατες, τῇ τούτων πολιτείᾳ, καί, ὅσοι περ κίχονται τῶν αὐτῶν πόλεων· ὑποβλέπονται σε διαφθορεῖ ἠγρούμενοι τῶν νόμων καὶ βεβαιοῦσαι τοῖς δικασταῖς τὴν δόξαν, ὥστε δοκεῖν ὀρθῶς τὴν δίκην δικάσαι· ὅστις γὰρ νόμων διαφθορεὺς ἐστί, σφόδρα πονεῖ δόξειεν ἂν νέων γε καὶ ἀνοήτων ἀνθρώπων διαφθορεὺς εἶναι. Πότερον οὖν φεύξει τὰς τε εὐνομούμενας πόλεις καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς κοσμιωτάτους; καὶ τοῦτο ποιοῦντι ἄρα ἀξιὸν σοι ζῆν ἔσται; ἢ πλησιάσεις τούτοις καὶ ἀναισχυντήσεις διαλεγόμενος; — τίνας λόγους, ὦ Σώκρατες, ἢ οὔσπερ

ΚΡ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ συμφωνήσουμε, Σωκράτη.

ΣΩ. «Τί ἄλλο, λοιπόν, κάμνεις» θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς ποῦν οἱ νόμοι, «ἀπὸ τὸ νὰ παραβαίνης τὶς συνθήκες καὶ τὶς συμφωνίες πού ἔχεις συνάψει μαζί μας, χωρὶς νὰ σέ πιέση ἢ νὰ σέ ξεγελάσῃ κανένας καὶ χωρὶς νὰ ἀναγκασθῆς νὰ πάρῃς ἀπόφαση μέσα σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ἀφοῦ εἶχες στή διάθεσή σου ἑβδομήντα χρόνια πού κατὰ τὴ διάρκειά τους ἦσουν ἐλεύθερος νὰ φύγῃς, ἂν δὲ σοῦ ἀρέσαμε ἐμεῖς καὶ νόμιζες πὼς οἱ συμφωνίες πού εἶχαμε συνάψει δὲν ἦταν δίκαιες. Ἐσὺ ὅμως δὲν προτίμησες οὔτε τὴ Σπάρτη οὔτε τὴν Κρήτη, γιὰ τὶς ὁποῖες κάθε ὥρα λές ὅτι ἔχουν καλοὺς νόμους, οὔτε καμιὰν ἀπὸ τὶς ἄλλες ἑλληνικὲς πολιτεῖες οὔτε τὶς βαρβαρικές, ἀλλὰ ταξίδεψες μακριὰ ἀπ' ἐδῶ λιγώτερο ἀπὸ τοὺς κουτσούς, τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάπηρους· ἐπομένως εἶναι φανερὸ ὅτι σοῦ ἄρεσε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους αὐτὴ ἡ πόλις κι' ἐμεῖς οἱ νόμοι γιὰτὶ σέ ποιόν θὰ ἄρεσε μιὰ πόλις χωρὶς νόμους; Τώρα, λοιπόν, δὲ θέλεις νὰ μείνῃς πιστὸς στὶς συμφωνίες σου; Ὅθι μείνῃς, ἂν μᾶς ἀκούσης, Σωκράτη· καὶ δὲ θὰ γίνῃς περιγελῶς τοῦ κόσμου φεύγοντας ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

«Σκέψου τώρα καὶ τὶς συνέπειες· τί καλὸ θὰ κάμῃς δηλ. στὸν ἑαυτὸ σου καὶ τοὺς φίλους σου, ἂν παραβῆς τὶς συμφωνίες σου καὶ διαπράξῃς κανένα τέτοιο σφάλμα. Γιὰτὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι οἱ φίλοι σου θὰ διατρέξουν τὸν κίνδυνο κι' οἱ ἴδιοι νὰ ἐξορισθοῦν καὶ νὰ στερηθοῦν τὴν πατρίδα ἢ νὰ χάσουν τὴν περιουσία τους καὶ σὺ ἂν καταφύγῃς στὴν ἀρχὴ σὲ καμιὰ ἀπὸ τὶς πολὺ κοντινὲς πόλεις, τὴ Θήβα ἢ τὰ Μέγαρα — γιὰτὶ κι' οἱ δυὸ ἔχουν καλοὺς νόμους — θὰ πᾶς, Σωκράτη, σὰν ἐχθρὸς τῆς πολιτείας τους καὶ, ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν πατρίδα τους, θὰ σέ κοιτάζουν μὲ ὑποψία, ἐπειδὴ θὰ σέ θεωροῦν καταστροφέα τῶν νόμων καὶ θὰ ἐνισχύσῃς τὴ γνώμη τῶν δικαστῶν, ὥστε νὰ φανῇ ὅτι ἡ ἀπόφασή τους γιὰ σένα ἦταν δίκαιη· γιὰτὶ ἐκεῖνος πού καταπατεῖ τοὺς νόμους θὰ μπορούσε πολὺ πιὸ εὐκόλα βέβαια νὰ διαφθείρῃ νέους κι' ἀνόητους ἀνθρώπους.

Ὁ ἀναγκασθῆς, λοιπόν, νὰ φύγῃς ἀπὸ τὶς πόλεις πού ἔχουν καλοὺς νόμους καὶ ν' ἀποφύγῃς τοὺς ἠθικοὺς ἀνθρώπους; Κι' ἂν κάμῃς αὐτό, ἔχεις τὴ γνώμη πὼς ἀξίζει νὰ ζῆς; Ἡ θὰ πᾶς κοντὰ τους καὶ θὰ ἔγῃς τὴν ἀναίδεια νὰ συζητήσῃς μαζί τους;

ΚΕΦ. 15

Ὁ Σωκράτης δὲ θὰ παραβῆ μόνο τὶς ἀρχές του περὶ δικαιοσύνης, ἂν δραπετεύσῃ, ἀλλὰ θὰ ζημιώσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς φίλους του κι' ἀπὸ τὴν καθαρὰ ὀφελμιστικὴ ἄποψη.

ἐνθάδε, ὡς ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη πλείστον ἄξιον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὰ νόμιμα καὶ οἱ νόμοι; καὶ οὐκ οἶει ἄσχημον ὄν φανεῖσθαι τὸ τοῦ Σωκράτους πρᾶγμα; οἶεσθαι γε χρὴ· ἀλλ' ἐκ μὲν τούτων τῶν-τόπων ἀπαρεῖς, ἤξεις δὲ εἰς Θετταλίαν παρὰ τοὺς ξένους τοὺς Κρίτωνος· ἐκεῖ γὰρ δὴ πλείστη ἀταξία καὶ ἀκολασία, καὶ ἴσως ἂν ἠδέως σου ἀκούοιεν, ὡς γελοῖός ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου ἀπεδίδρασκες σκευὴν τέ τινα περιθέμενος, ἢ διφθέραν λαβών, ἢ ἄλλα, οἷα δὴ εἰώθασιν ἐνσκευάζεσθαι οἱ ἀποδιδράσκοντες, καὶ τὸ σχῆμα τὸ σαντοῦ μεταλλάξας· ὅτι δὲ γέρων ἀνὴρ σμικροῦ χρόνου τῷ βίῳ λοιποῦ ὄντος, ὡς τὸ εἶκός, ἐτόλμησας οὕτως αἰσχρῶς ἐπιθυμεῖν ζῆν, νόμους τοὺς μεγίστους παραβάς, οὐδεὶς ὃς ἐρεῖ; ἴσως, ἂν μὴ τινα λυπῆς· εἰ δὲ μὴ, ἀκούσει, ὧ Σώκρατες, πολλὰ καὶ ἀνάξια σαντοῦ·

Ἐπερχόμενος δὴ βιώσει πάντας ἀνθρώπους καὶ δουλεύων — τί ποιῶν ἢ εὐωχοῦμενος ἐν Θετταλίᾳ, ὥσπερ ἐπὶ δεῖπνον ἀποδεδημῆκός εἰς Θετταλίαν; λόγοι δὲ ἐκείνοι οἱ περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ποῦ ἡμῖν ἔσονται; ἀλλὰ δὴ τῶν παιδῶν ἕνεκα βούλει ζῆν, ἵνα αὐτοὺς ἐκθρέψῃς καὶ παιδεύσῃς; τί δέ; εἰς Θετταλίαν αὐτοὺς ἀγαγὼν θρέψεις τε καὶ παιδεύσεις, ξένους ποιήσας, ἵνα καὶ τοῦτο σοῦ ἀπολαύσωσιν; ἢ τοῦτο μὲν οὐ, αὐτοῦ δὲ τρεφόμενοι σοῦ ζῶντος βέλτιον θρέφονται καὶ παιδεύονται, μὴ ξυνό-τος σοῦ αὐτοῖς; οἱ γὰρ ἐπιτήδειοι οἱ σοὶ ἐπιμελήσονται αὐτῶν· πό-τερον ἂν εἰς Θετταλίαν ἀποδημήσῃς, ἐπιμελήσονται, ἂν δὲ εἰς Ἄδου ἀποδημήσῃς, οὐχὶ ἐπιμελήσονται; εἴπερ γέ τι ὄφελος αὐτῶν ἔστι τῶν σοι φασκόντων ἐπιτηδείων εἶναι, οἶεσθαι γε χρὴ·

ΚΕΦ. 16

«Ἄλλ', ὧ Σώκρατες, πειθόμενος ἡμῖν τοῖς σοῖς τροφεῦσι μῆτε παῖδας περὶ πλείονος ποιῶ μῆτε τὸ ζῆν μῆτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ δικαίου, ἵνα εἰς Ἄδου ἐλθὼν ἔχῃς πάντα ταῦτα ἀπολογήσασθαι τοῖς

— για ποιά θέματα, Σωκράτη; Μήπως γι' αυτά τὰ ἴδια ποὺ συζητούσες ἐδῶ, ὅτι τάχα τῇ μεγαλύτερῃ ἀξίᾳ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἔχουν ἡ ἀρετὴ, ἡ δικαιοσύνη, ἡ νομιμότητα κι' οἱ νόμοι; Καὶ δὲ νομίζεις ὅτι μιὰ τέτοια πράξη εἶναι ἀπρεπής; Πρέπει βέβαια νὰ τὸ νομίζης. Ἴσως ὅμως φύγης ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τόπους καὶ πᾶς στὴ Θεσσαλία, κοντὰ στοὺς φίλους τοῦ Κρίτωνος· ἐκεῖ βέβαια βασιλεύει πολὺ μεγάλη ἀναρχία καὶ ἀνηθικότητα, καὶ ἴσως νὰ σὲ ἄκουαν εὐχαρίστως νὰ τοὺς διηγῆσαι μὲ πόσο γελοῖο τρόπο ἐδραπέτευσες ἀπὸ τῆ φυλακῆ *κουκουλωμένος μὲ μανδύα* ἢ μεταμφιεσμένος μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο, ὅπως συνηθίζουν νὰ κάμνουν οἱ δραπέτες δούλοι, κι' ἀφοῦ ἀλλάξες ἀκόμη καὶ τὴ μορφή σου· καὶ δὲ θὰ βρεθῆ κάποιος νὰ σοῦ πῆ πὼς ἐσὺ, ἓνας γέρος ἄνθρωπος, ποὺ τοῦ μένει λίγη ζωὴ ἀκόμη, δὲ ντράπηκες νὰ θέλῃς νὰ ζῆς χωρὶς ἀξιοπρέπεια, καταπατώντας τοὺς πιὸ ἱεροὺς νόμους; Ἴσως νὰ μὴ σοῦ τὸ πῆ, ἂν δὲν ἐνοχλῆς κανένα· διαφορετικὰ, θ' ἀκούσης, Σωκράτη, πολλὰ κι' ἀνάξια τοῦ ἑαυτοῦ σου.

Θὰ περάσης, λοιπόν, τὴ ζωὴ σου κολακεύοντας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ συμπεριφέρεσαι σὰν δούλος· καὶ τί θὰ κάμνης στὴ Θεσσαλία; Τί ἄλλο παρὰ νὰ διασκεδάζης στὰ σπίτια τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, σὰ νὰ πῆγες ἐκεῖ μονάχα γιὰ νὰ τρωῖς καὶ νὰ πίνῃς. Κι' ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα λόγια ποὺ ἔλεγες γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές, τί θὰ γίνουν σὲ παρακαλῶ; Μπορεῖ ὅμως νὰ ἰσχυρισθῆς ὅτι θέλεις νὰ ζῆσης γιὰ τὰ παιδιά σου, γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσης δηλ. καὶ νὰ τὰ μορφώσης. Ἄλλὰ πῶς; Θὰ τὰ μεγαλώσης καὶ θὰ τὰ μορφώσης παίρνοντάς τα στὴ Θεσσαλία καὶ ἀποξενώνοντάς τα ἀπὸ τὴν πατρίδα, γιὰ ν' ἀπολαύσουν ἐξ αἰτίας σου κι' αὐτὸ τὸ καλὸ; Ἴσως ὅμως νὰ μὴ τὰ πάρῃς μαζί σου καὶ τ' ἀφήσης ἐδῶ· ἔχεις τὴν ιδέα ὅτι θ' ἀνατραφοῦν καὶ θὰ μορφωθοῦν καλύτερα, ἂν ἐσὺ ζῆς καὶ δὲ βρισκεσαι κοντὰ τους; Θὰ μοῦ πῆς ὅτι θὰ φροντίσουν γι' αὐτὰ οἱ φίλοι σου. Ὡστε, ἂν φύγῃς γιὰ τὴ Θεσσαλία, θ' ἀναλάβουν τὴ φροντίδα τους, κι' ἂν φύγῃς γιὰ τὸν Ἄδῃ δὲ θὰ τὴν ἀναλάβουν; Ἄν βέβαια ἐλπίζῃς νὰ σοῦ κάμουν κάποιον καλὸ αὐτοὶ ποὺ λένε πὼς εἶναι φίλοι σου, πρέπει νὰ τὸ περιμένῃς».

«Ἄλλὰ, Σωκράτη, ὑπάκουσε σ' ἐμᾶς ποὺ σ' ἀναθρέψαμε καὶ μὴ θεωρῆς οὔτε τὰ παιδιά σου, οὔτε τὴ ζωὴ σου, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, γιὰ νὰ μπορῆς, ὅταν πᾶς στὸν Ἄδῃ,

ΚΕΦ. 16

Ἐκκλιση τῶν νόμων στὸ

ἐκεῖ ἄρχουσιν· οὔτε γὰρ ἐνθάδε σοι φαίνεται ταῦτα πράττοντι ἄμεινον εἶναι οὐδὲ δικαιότερον οὐδὲ ὀσιώτερον, οὐδὲ ἄλλω τῶν σῶν οὐδενί, οὔτε ἐκεῖσε ἀφικομένῳ ἄμεινον ἔσται. ἀλλὰ νῦν μὲν ἡδίκημένος ἄπει, ἐὰν ἀπίης, οὐχ ὑφ' ἡμῶν τῶν νόμων, ἀλλὰ ὑπ' ἀνθρώπων· ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς οὕτως αἰσχροῶς ἀνταδικήσας τε καὶ ἀντικακουργήσας, τὰς σαντοῦ ὁμολογίας τε καὶ ξυνηθήκας τὰς πρὸς ἡμᾶς παραβὰς καὶ κακὰ ἐργασάμενος τούτους, οὐδ' ἧμιστά ἔδει, σαπτόν τε καὶ φίλους καὶ πατρίδα καὶ ἡμᾶς, ἡμεῖς τέ σοι χαλεπανοῦμεν ζῶντι καὶ ἐκεῖ οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ οἱ ἐν Ἄθου νόμοι οὐκ εὐμενῶς σε ὑποδέξονται, εἰδότες, ὅτι καὶ ἡμᾶς ἐπεχείρησας ἀπολέσαι τὸ σὸν μέρος. ἀλλὰ μὴ σε πείσῃ Κρίτων ποιεῖν ἃ λέγει μᾶλλον ἢ ἡμεῖς».

ΚΕΦ. 17

Ταῦτα, ὦ φίλε ἐταίρε Κρίτων, εὐ ἴσθι, ὅτι ἐγὼ δοκῶ ἀκούειν, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες τῶν αὐτῶν δοκοῦσιν ἀκούειν, καὶ ἐν ἐμοὶ αὕτη ἢ ἡχὴ τούτων τῶν λόγων βομβεῖ καὶ ποιεῖ μὴ δύνασθαι τῶν ἄλλων ἀκούειν· ἀλλὰ ἴσθι, ὅσα γε τὰ νῦν ἐμοὶ δοκοῦντα, ἐὰν λέγῃς παρὰ ταῦτα, μάτην ἐρεῖς, ὅμως μέντοι εἴ τι οἶει πλέον ποιήσῃ, λέγε.

ΚΡ. Ἐπὶ ἄλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω λέγειν.

ΣΩ. Ἐὰ τοίνυν, ὦ Κρίτων, καὶ πράττωμεν ταύτη, ἐπειδὴ ταύτη ὁ θεὸς ἐφηγγεῖται.

νά τὰ πῆς ὄλα αὐτὰ καὶ νὰ δικαιωθῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κυβερνοῦν, ἐκεῖ κάτω· γιατί εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι οὐτ' ἐδῶ στὸν ἐπάνω κόσμο, αὐτὸ ποὺ σκέπτεσαι νὰ πράξης, εἶναι τὸ πιὸ καλὸ, τὸ πιὸ δίκαιο καὶ τὸ πιὸ εὐλαβικὸ γιὰ σένα καὶ γιὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς δικούς σου, οὔτε ὅταν φθάσης ἐκεῖ κάτω, θὰ σοῦ προσφέρῃ καμιὰ ὠφέλεια. Γιατὶ τώρα θὰ φύγῃς, ἂν θελήσῃς φυσικὰ νὰ φύγῃς, ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμο ἀδικημένος, ὄχι ἀπὸ μᾶς τοὺς νόμους, ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρώπους· ἂν ὅμως θελήσῃς νὰ δραπετεύσῃς μὲ τόσο αἰσχρὸ τρόπο καὶ νὰ πληρώσῃς τὴν ἀδικία μὲ ἀδικία καὶ τὸ κακὸ μὲ ἄλλο κακὸ, παραβιάζοντας τίς συνθήκας καὶ τίς συμφωνίες ποὺ ἐσὺ ὁ ἴδιος ἔκαμες μαζὶ μας, καὶ βλάπτοντας ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπρεπε καθόλου νὰ βλάψῃς, δηλ. τὸν ἑαυτό σου, τοὺς φίλους σου, τὴν πατρίδα κι' ἐμᾶς τοὺς νόμους, κι' ἐμεῖς, ἐνὸςω εἶσαι ζωντανὸς θὰ εἴμαστε θυμωμένοι μὲ σένα κι' οἱ ἀδελφοί μας, οἱ νόμοι τοῦ "Ἄδη, δὲ θὰ σέ ὑποδεχθοῦν φιλικὰ, ἀφοῦ θὰ γνωρίζουν ὅτι προσπάθησες, ὅσο μποροῦσες, νὰ μᾶς ἀφανίσῃς. Πρόσεξε, λοιπόν, μὴ σέ παρασύρῃ ὁ Κρίτων νὰ κάμῃς ὅ,τι λέει αὐτός, ἀλλὰ νὰ κάμῃς ὅ,τι σοῦ λέμε ἐμεῖς».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αὐτὰ, ἀγαπητέ μου φίλε Κρίτων, γνώριζε καλά, ὅτι νομίζω πῶς ἀκούω, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μνημένοι στὰ μυστήρια τῶν Κορυβάντων νομίζουν ὅτι ἀκοῦνε τὸν ἦχο τῶν αὐλῶν, καὶ μέσα μου ἡ ἡχὴ αὐτῶν τῶν λόγων βουτίζει ἀδιάκοπα καὶ μὲ κάμνει νὰ μὴν ἀκούω τίποτε ἄλλο· γνωρίζεις, λοιπόν, καλὰ ποιά γνώμη ἔχω σχηματίσει τώρα κι' ἐπομένως, ἂν θελήσῃς νὰ τὴν ἀντικρούσῃς, θὰ πᾶνε χαμένα τὰ λόγια σου. "Ἄν ὅμως νομίζῃς ὅτι θὰ κατορθώσῃς κάτι περισσότερο, λέγε.

ΚΡ. "Ὅχι, Σωκράτη, δὲν ἔχω νὰ πῶ τίποτε.

ΣΩ. "Ἄφησε, λοιπόν, τὴ συζήτηση, Κρίτων, κι' ἄς κάμουμε ἔτσι, γιατί ὁ θεὸς μᾶς δείχνει τὸ δρόμο ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε.

Σωκράτη νὰ μὴ θέσῃ κανένα ἀνθρώπινο ἀγαθὸ πᾶνω ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, γιατί καὶ ζωντανὸς καὶ νεκρὸς θὰ ὑποφέρῃ.

ΚΕΦ. 17

"Ἡ φωνὴ τοῦ δικαίου ἀντηχεῖ δυνατὰ καὶ κάμνει τὸν Σωκράτη νὰ μὴν ἀκούῃ τίποτε ἄλλο. Ὁ θεὸς δείχνει τὸ δρόμο τῆς θυσίας.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Κεφ. 1.

πρωτὶ δὲν ἔχει χαράξει ἀκόμη· οἱ ἀρχαῖοι ἐχώριζαν τὴν ἡμέρα σὲ «ῥθρον βαθύν», «ῥθρον» ἢ «περίορθρον», «πρωτὶ» ἢ «ἔω», «ἀγορὰν πλήθουσαν», «μεσημβρίαν», «δείλην πρωτῶν» καὶ «δείλην ὀψίαν». Τὴ νύχτα ἐχώριζαν σὲ «ἑσπέρας», «νύκτα», καὶ «μέσας νύκτας». Ὁ ἀστρονόμος Ἴππαρχος, 140 π.Χ., ἐχώρισε πρῶτος τὸ ἡμερονύκτιο σὲ ὧρες.

τῆς φυλακῆς· ἡ φυλακὴ ποῦ ἦταν κλεισμένοι ὁ Σωκράτης βρισκόταν κοντὰ στὴν ἀρχαία ἀγορά. Τὸ πέτρινο οἰκοδόμημα ποῦ ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη καὶ ὀνομάζεται σήμερα «φυλακὲς τοῦ Σωκράτη» φαίνεται ὅτι ἦταν ὑδραγωγεῖο.

ἐρχομαι πολὺ συχνὰ ἐδῶ· ἔχῃ μόνον ὁ Κρίτων μὰ καὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Σωκράτη, ὅπως ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Φαίδων, ὁ Κέβης, ὁ Σιμμίας, τὸν ἐπισκέπτονταν συχνὰ καὶ τὸν ἄκουαν νὰ ἀναπτύσσει διάφορα θέματα. Ἔτσι ἡ φυλακὴ εἶχε μεταβληθῆ σὲ τόπο φιλοσοφικῶν συζητήσεων.

σὲ τέτοια ἡλικία· ὁ Σωκράτης ὅταν καταδικάστηκε νὰ πιῇ τὸ κώνειο ἦταν ὅπως λέει κι' ὁ ἴδιος παρακάτω (κεφ. 14) 70 χρόνων.

τὸ πλοῖο ἀπὸ τὴ Δῆλο· πρόκειται γιὰ τὸ ἱερὸ πλοῖο (θεωρὶς ναῦς) ποῦ ἔστελλαν οἱ Ἀθηναῖοι στὴ Δῆλο γιορτάζοντας τὸ κατόρθωμα τοῦ Θησέως ποῦ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ φόρο τοῦ αἵματος ποῦ πλήρωναν στὸ Μινώταυρο τῆς Κρήτης μὲ θύματα ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ νέες. Οἱ ἐπίσημοι ἀπεσταλμένοι ὀνομάζονταν Θεωροὶ ἢ Δηλιαστές καὶ πῆγαιναν στὴ Δῆλο τὸν Μάιο (Θαργηλιῶνα), ἀφοῦ προηγουμένως ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐστόλιζε μὲ στεφάνια τὴν πρύμνη τοῦ πλοίου. Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο ἀπαγορευόταν κάθε ἐκτέλεση θανατικῆς ποινῆς πρὶν ἐπιστρέφῃ ἡ ἀποστολὴ ἀπὸ τὴ Δῆλο, γιὰ νὰ διατηρῆται ἡ πόλη καθαρῇ. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ Σωκράτη καθυστέρησε ἕνα μῆνα, ἐπειδὴ λίγο πρὶν ἐκδοθῆ ἡ ἀπόφαση, ἡ «θεωρὶς ναῦς» εἶχε ξεκινήσει γιὰ τὴ Δῆλο καὶ

ἀργησε νὰ ἐπιστρέψῃ ἴσως γιὰ θρησκευτικούς λόγους ἢ ἔνεκα κακοκαιρίας.

ἀπὸ τὸ Σούνιο· τὸ ἱερὸ πλοῖο ἦταν πιά πολὺ κοντὰ στὴν Ἀθήνα, ἀφοῦ εἶχε φτάσει στὸ ἀκρωτήριο Σούνιο.

Κεφ. 2.

ἂν ἔτσι τὸ θέλουν οἱ θεοί; ἄς γίνῃ τὸ θέλημά τους· ὑπάρχει μεγάλη ὁμοιότητα τῆς πλατωνικῆς διατύπωσης μὲ τὴ φράση τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς : «Γεννηθήτω τὸ θέλημά Σου».

οἱ ἀρμόδιοι γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα· ἀρμόδιοι γιὰ τὴν φρούρηση τῶν φυλακῶν καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἦταν «οἱ ἔνδεκα» ἄρχοντες πού ἐκλέγονταν κάθε χρόνο μὲ κλῆρο, ἓνας ἀπὸ κάθε φυλή. Ὁ ἐνδέκατος ἐκτελοῦσε χρέη γραμματέα. Στους καταδικασμένους σὲ θάνατο ἔδιναν τὸ κώνειο μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου.

ὄνειρο· οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν πολὺ στὰ ὄνειρα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο κι' ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς. Ὁ Σωκράτης ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄνειρα ἔβλεπε ὄπτασιες καὶ ἄκουγε μυστικὲς φωνές πού τοῦ μεταβίβαζαν, ὅπως ἔλεγε, μηνύματα τῶν Θεῶν. Γνωστὸ εἶναι «τὸ δαιμόνιο» τοῦ Σωκράτη, δηλ. μιὰ διαίσθηση, ἓνα δυνατὸ προαίσθημα πού τὸν ἀπέτρεπε ἀπὸ τὸ κακό.

λευκοντυμένη γυναίκα· τὸ λευκὸ χρῶμα συμβόλιζε πάντοτε τὴν ἀγνότητα καὶ τὴ χαρά.

Φθία· εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ Ἀχιλλέα, στὴ Θεσσαλία. Ὁ στίχος εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, I, 363. Εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα στοὺς πρέσβεις τοῦ Ἀγαμέμνονος πού τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν γιὰ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τοὺς Τρῶες. Ἡ λέξη «Φθία» παίρνει στὸ στόμα τοῦ Σωκράτη μεταφορικὴ σημασία. Σημαίνει τὴν ἄλλη ζωή, τὴν αἰώνια καὶ θεϊκὴ πατρίδα τοῦ ἀνθρώπου.

Κεφ. 3

ἀκόμη καὶ τώρα· ἀπὸ τὴ φράση αὐτὴ συμπεραίνεται ὅτι καὶ προηγου-

μένως είχαν γίνει προσπάθειες για να πεισθῇ ὁ Σωκράτης να δραπετεύσῃ.

δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μεταβάλουν ἕναν ἄνθρωπο σὲ φρόνιμο ἢ ἀνόητο· γιὰ τὸ Σωκράτη τὸ μεγαλύτερο ἀνθρώπινο ἀγαθὸ εἶναι ἡ φρόνηση καὶ τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἡ ἀνοησία. Ὁ θάνατος ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ ὁ ὄγλος δὲν εἶναι γι' αὐτὸν μεγάλο κακὸ.

Κεφ. 4

ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης· Θηβαῖοι, πιστοὶ φίλοι καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Σωκράτη. Ἐμφανίζονται σὰν κύρια πρόσωπα σ' ἕναν ἄλλο διάλογο, τὸν «Φαίδωνα», ὅπου συζητοῦν μὲ τὸν φιλόσοφο γιὰ τὴν πέραν τοῦ τάφου ζωὴ καὶ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

φίλοι ἀπὸ ἄλλες πόλεις· οἱ φίλοι ἀπὸ ἄλλες πόλεις, «οἱ ξένοι», ἦταν ἱερὰ πρόσωπα γιὰ τὴν πρὸς τὸν Σωκράτη προστάτευε ὁ «Ξένιος Ζεὺς». Τοὺς ἔκαμναν μεγάλες περιποιήσεις τηρώντας τὸ ἔθιμο τῆς φιλοξενίας ποὺ ἀποτελεῖ, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, μιὰν ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

δὲ θὰ ἤξευρες τί θ' ἀπογίνης, ἂν πῆγαινες ἀλλοῦ· στήν «Ἀπολογία», κεφ. 27, ὁ Σωκράτης λέει: «Ξεύρω καλὰ ὅτι, ὅπου κι ἂν πάω, θὰ θελήσουν ν' ἀκούσουν τὴ διδασκαλία μου οἱ νέοι, ὅπως γίνεται κι' ἐδῶ. Ἄν τοὺς διώξω, θὰ μὲ ἀπελάσουν μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἡλικιωμένων. Ἄν δὲν τοὺς διώξω, τότε θὰ μὲ ἀπελάσουν οἱ γονιοὶ κι' οἱ κηδεμόνες γιὰ νὰ σώσουν τὰ παιδιὰ τους».

Κεφ. 5

τὰ παιδιὰ σου· ὁ Σωκράτης εἶχε τρία παιδιὰ, τὸ Σωφρονίσκο, τὸ Μενέξενο καὶ τὸν Λαμπροκλή. Ὁ πρῶτος ἦταν 15—16 χρόνων κι' οἱ ἄλλοι δυὸ μικρότεροι, ὅπως λέει στήν «Ἀπολογία», κεφ. 23. Θὰ ὑποφέρανε, λοιπόν, ἂν ἔμεναν ὀρφανά, ἐπειδὴ ὁ πατέρας τους δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε τίποτε σχεδόν. Ἡ περιουσία τοῦ Σωκράτη ὑπολογίζεται ὅτι ἦταν 500 μονάχα ἀττικὲς δραχμές.

Κεφ. 6

τοῦ ὀρθοῦ λόγου· ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν Πλάτωνα, συνίσταται ἀπὸ τρία στοιχεῖα : «τὸ λογιστικόν», «τὸ θυμοειδὲς» καὶ «τὸ ἐπιθυμη-

τικόν». Τὸ ἀνώτερο στοιχεῖο εἶναι «τὸ λογιστικόν», δηλ. ἡ λογική, ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει «τὸ θυμοειδές» καὶ «τὸ ἐπιθυμητικόν» νὰ ὑποτάσσονται στὶς ἐντολές του.

ὁ Μπαμπούλας· στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἀντίστοιχο μὲ τὸν «Μπαμπούλα» τῆ «Λάμια» καὶ τ' ἄλλα τέρατα ποὺ ἔχουν βρῆ οἱ γρηές καὶ οἱ μητέρες γιὰ νὰ φοβίζουσι τὰ παιδιὰ τους, ἦταν ἡ «Μορμώ». Ἡ «Μορμώ» ἢ «Μορμολύχη» ἦταν ἕνα τερατώδες φάντασμα ποὺ τὸ ἔστειλε ἡ Θεὰ Ἐκάτη ἀπὸ τὸν Ἄδη στὸν ἐπάνω κόσμον γιὰ νὰ καταβροχθίζῃ τοὺς θνητοὺς παίροντας μορφὴ βοδιοῦ, σκύλου καὶ ἄλλων ζώων.

ὅσο μπορεῖ νὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει συνήθως στοὺς ἀνθρώπους· κατὰ γενικὸ δηλ. κανόνα ἕνας ὑγιὴς ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ πεθάνῃ τὴν ἄλλῃ μέρα.

Κεφ. 7

γιατροὺς ἢ γυμναστῆς· οἱ «ιατροὶ» καθόριζαν τὸ φαγητό, τὸ πιωτὸ καὶ γενικὰ τὴ διαίτα τῶν ἀθλητῶν. Οἱ γυμναστῆς ποὺ ὀνομάζονταν «παιδοτρίβαι» ἐγύμναζαν τοὺς νέους στὶς παλαιότερες καὶ στὰ γυμναστήρια. Ἡ γυμναστικὴ ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Μεγάλοι ποιητῆς καὶ φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Εὐριπίδης, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων ἀσχολήθηκαν μὲ τὸν ἀθλητισμὸ γιὰ νὰ πραγματώσουν τὸ ἰδανικὸ «νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ».

θὰ βλάψουμε ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τῆς ὑπαρξῆς μας ποὺ μὲ τὴ δικαιοσύνη γίνεται καλύτερο καὶ μὲ τὴν ἀδικία καταστρέφεται· κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία ἡ ἀρρώστεια τῆς. Ὁ ἠθικὸς καὶ δίκαιος δηλ. ἄνθρωπος εἶναι ψυχικὰ ὑγιὴς, ἐνῶ ὁ ἀνήθικος καὶ ἀδικός εἶναι ψυχικὰ ἀρρωστος.

Κεφ. 8

ἢ μήπως νομίζουμε ὅτι ἔχει μικρότερη ἀξία ἀπὸ τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας . . . τὸ ὁποῖο ἐπηρεάζει ἡ ἀδικία καὶ ἡ δικαιοσύνη· πρόκειται φυσικὰ γιὰ τὴ ψυχὴ. Τὸ πλατωνικὸ κείμενο μᾶς θυμίζει τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον: «Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον εἰάν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ ; . . .».

ὁ ἕνας καὶ μάλιστα ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια· ἡ λέξις «ἀλήθεια» ἔχει βαθύτερη σημασία στὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία. Σημαίνει τὴν ὑπέριστατη πραγματικότητα, τὴν ἰδέα τῆς ἀλήθειας, τὸν ἴδιο τὸ Θεό.

νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο· τὸ νὰ ρυθμίζῃ ὁ ἄνθρωπος κάθε πράξι του σύμφωνα μὲ τὴν ἠθική, σύμφωνα δηλ. μὲ τὴν συνείδησή του, τονίζουν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι. «Ἄς θυμηθοῦμε ὅτι κι' ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος συνήθιζε νὰ λέῃ ὅτι ὁ πατέρας του ὁ Φίλιππος τοῦ δίδασκε τὸ «ζῆν», ἐνῶ ὁ δάσκαλός του ὁ Ἀριστοτέλης «τὸ εὖ ζῆν».

Κεφ. 9

αὐτὸ μᾶς ὑπαγορεύει ἡ λογική· ὁ Σωκράτης ἐξαιρεῖ καὶ πάλι τὴ μεγάλη σημασία ποὺ ἔχει γι' αὐτὸν ὁ ὀρθὸς λόγος. Καὶ τὸ νὰ δραπετεύσῃ ἢ ὄχι θὰ ρυθμισθῇ μὲ βάση τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς. Οἱ γινῶμες τοῦ ὄχλου τὸν ἀφήνουν ἀδιάφορο.

ἀποδίδω μεγάλη σημασία στὸ νὰ σὲ πείσω· ἕνα ἀπὸ τὰ βασικά γνωρίσματα τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου ποὺ ἐτελειοποίησαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων (βλέπε σ. 57) ἦταν νὰ κερδίζῃ κανεὶς τὸν συνομιλητὴ του μὲ τὴν πειθῶ, νὰ τὸν κάμνῃ νὰ παραδέχεται τίς ἀπόψεις του μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησή του καὶ ὄχι μὲ τὴ βία.

Κεφ. 10

δὲν πρέπει νὰ ἀδικοῦμε μὲ κανένα τρόπο· ἡ γνώμη αὐτὴ φέρνει τὸ Σωκράτη κοντὰ στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία: «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταραμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς». Ὁ Σωκράτης, πρωτοπόρος καὶ σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο θέμα, ἐρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους φιλοσόφους ποὺ διατύπωναν μὲ ποικίλους τρόπους τὸ δόγμα («νὰ εὐεργετῆς τοὺς φίλους σου καὶ νὰ βλάπτῃς τοὺς ἐχθροὺς σου» καὶ μὲ τὸν μωσαϊκὸ νόμο «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες ποὺ προσεγγίζει τὸ μεγαλεῖο τοῦ Σωκράτη εἶναι ἕνας ποιητῆς, ὁ Σοφοκλῆς, ποὺ στὴν τραγωδίᾳ του «Ἀντιγόνη», στ. 523, γράφει: «Δὲν γεννήθηκα γιὰ νὰ μισῶ, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀγαπῶ».

δὲν διαφέρουμε καθόλου ἀπὸ τὰ παιδιά· ἐπειδὴ τὰ παιδιά μεταβάλλουν συναισθήματα καὶ γνῶμες ἀπὸ τὴ μιά στιγμή στὴν ἄλλη.

γνωρίζω ὅτι πολὺ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ παραδέχονται σήμερα αὐτὲς τὶς ἰδέες καὶ θὰ τὶς παραδεχθῶν καὶ στὸ μέλλον· ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιωματος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνταποδίδῃ κανεὶς τὸ κακὸ μὲ κακὸ, ἔχει ἀποδειχθῆ, πραγματικά, μέχρι σήμερα πολὺ δύσκολη.

ἐκεῖνα ποὺ θὰ παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι εἶναι δίκαια, πρέπει νὰ τὰ ἐκτελή· ὁ ἄνθρωπος ποὺ σέβεται τὸν ἑαυτό του δὲν πρέπει νὰ ἀρνήται τὶς ἰδέες καὶ τὶς πεποιθήσεις του καὶ νὰ πράττῃ ἀντίθετα μ' αὐτὲς. Ἄνάμεσα στὴ σκέψη καὶ στὴν πράξη πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀπόλυτη συνέπεια. Τὸ νὰ πιστεῦν κανεὶς ἄλλα καὶ νὰ κάμνῃ ἄλλα εἶναι ἀπόδειξη ἐπιπολαιότητος ἢ δειλίας.

Κεφ. 11

σταθοῦν ἀπὸ πάνω μας οἱ νόμοι κ' ἡ πατρίδα· ἡ προσωποποίηση τῶν νόμων καὶ τῆς πατρίδας ἀποτελεῖ ἓνα ἐξαιρετικὸ εὗρημα τοῦ Πλάτωνος γιατί χαρίζει στὸ διάλογο ζωντάνια, δραματικὴτητα καὶ ἀνθρώπινο παλμό. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ὁ Πλάτων, πρὶν ἀσχοληθῆ μὲ τὴ φιλοσοφία, εἶχε γράψῃ θεατρικὰ ἔργα.

ἂν μάλιστα εἶναι καὶ ρήτορας· ἡ εἰρωνεία, ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Σωκράτη, ἀναφέρεται ἐδῶ στὸ δικαίωμα ποὺ εἶχε κάθε ἀθηναῖος πολίτης νὰ προτείνῃ τὴν κατάργηση ἑνὸς νόμου. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν ἡ πολιτεία ὄριζε συνηγόρους τοῦ νόμου ποὺ ἀγόρευαν μπροστὰ στοὺς νομοθέτες ἀντικρούοντας τὰ ἐπιχειρήματα ἐκείνου ποὺ εἶχε ζητήσει τὴν κατάργησίν του. Οἱ συνήγοροι, λοιπόν, καὶ οἱ κατήγοροι τοῦ νόμου ἀναπτύσσανε ὅλες τὶς ρητορικές τους ἱκανότητες γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀποψή τους.

Κεφ. 12

συνηθίζεις νὰ χρησιμοποιῆς τὴν ἐρώτηση καὶ τὴν ἀπάντησιν· «τὸ ἐρωτᾷν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι», ἡ διαλεκτικὴ δηλ. μέθοδος ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὶς λαμπρότερες ἐπιτεύξεις τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος ποὺ πλάτυνε πολὺ τοὺς ὀρίζοντες τῆς ἀνθρωπίνης σκέψης. Τὴν διαλεκτικὴν

ἐφεῦρε πρῶτος ὁ φιλόσοφος Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ἀλλὰ τὴν ἐτελειοποίησαν, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, σ. 55 ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων. Στὸν Σωκράτη ἡ διαλεκτικὴ ταυτίζεται μὲ τὴν «μαιευτικὴν», τὴν μέθοδο δηλ. κατὰ τὴν ὁποία μὲ κατάλληλες ἐρωτήσεις, ἔκαμε τὸ συνομιλητὴ του νὰ βρῖσκη τὴν ὀρθὴ ἀπάντηση. Συνυφασμένη μὲ τὴ σωκρατικὴ διαλεκτικὴ εἶναι καὶ ἡ σωκρατικὴ «εἰρωνεία». Κι' ἐδῶ ὁ Σωκράτης, μὲ λεπτὴ εἰρωνεία, παρουσιάζει τοὺς προσωποποιημένους νόμους νὰ χρησιμοποιοῦν ἐναντίον του τὴ δική του μέθοδο ἔρευνας. Ἡ ἴδια εἰρωνεία ὑπάρχει καὶ στὴ διατύπωση: ἐσὺ πού, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνδιαφέρεσαι γιὰ τὴν ἀρετὴ. Ὁ Σωκράτης δηλ. ἐκφράζει μὲ ἄλλα λόγια τὸ νόημα τῆς παροιμίας: «Δάσκαλε πού δίδασκες καὶ νόμο δὲν ἐκράτεις».

τοὺς νόμους πού κανονίζουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γάμο· οἱ νόμοι πού καθόριζαν τὴν ἐγκυρότητα τοῦ γάμου καὶ τὴ γνησιότητα τῶν παιδιῶν δὲν ἦταν βέβαια ὑποχρεωτικοὶ ἀλλὰ ρυθμιστικοὶ ὅλων αὐτῶν τῶν προβλημάτων. Οἱ νόμοι οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν μόρφωση τῶν παιδιῶν ἦταν ὑποχρεωτικοί, ἀλλὰ κανένας φυσικὰ Ἀθηναῖος πατέρας δὲν ἀνάτρεφε καὶ δὲν μόρφωνε τὰ παιδιά του ἐπειδὴ τοῦ τὸ ἐπιβάλλανε οἱ νόμοι, ἀλλὰ ἐπειδὴ τοῦ τὸ ὑπαγόρευε ἡ πατρικὴ ἀγάπη.

μὲ μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ· ἡ «μουσικὴ» καὶ ἡ «γυμναστικὴ» ἦταν τὰ δύο ἰσοδύναμα βάρθρα πού πάνω τους στηριζόταν ἡ ἀρχαία παιδεία γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀρμονικῆς ἀνάπτυξης σώματος καὶ πνεύματος καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους «καλοὺς» «κάγαθους». Στὸν ὄρο «μουσικὴ» περιέχονται ὅλα τὰ λεγόμενα θεωρητικὰ μαθήματα—ἀνάγνωση, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, μουσικὴ, ποίηση, ρητορικὴ, φιλοσοφία—καὶ στὸν ὄρο «γυμναστικὴ» ὅλες οἱ σωματικὲς ἀσκήσεις.

δοῦλος· ὁ Σωκράτης διδάσκει, ἀντίθετα μὲ τοὺς σοφιστὲς πού τοποθετοῦσαν τὸ ἄτομο πάνω ἀπὸ τὸ σύνολο, ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος πρέπει νὰ πειθαρχῇ ἀπόλυτα στοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ νὰ ρυθμίζῃ κάθε σκέψη καὶ κάθε πράξη σύμφωνα μὲ τὸ ὁμαδικὸ συμφέρον.

νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴ θέση του στὴ στρατιωτικὴ παρατάξη· ἡ ἀποφυγὴ τῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἡ ὑποχώρηση μπροστὰ στὸν ἐχθρὸ ἀποτελοῦσαν πολὺ σοβαρὰ παραπτώματα καὶ ἐτιμωροῦντο μὲ αὐστηρὲς ποινές, ὅπως ἡ

«ἀτιμία» δηλ. ἡ στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Στὴ Σπάρτη οἱ λιποτάχτες, οἱ «τρέσαντες», ἐπεριφρονοῦντο ἀπ' ὅλους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφηβοι ἔλεγαν στὸν ὄρκο τοὺς ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψουν ποτὲ τὸν σύντροφό τοὺς στὴ μάχη καὶ ὅτι δὲ θὰ ντροπιιάσουν τὰ ἱερὰ ὄπλα ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ πατρίδα.

Κεφ. 13

ὀρίζουμε ἐκ τῶν προτέρων· δὲν ὑπῆρχε νόμος ποὺ νὰ καθορίζῃ ρητῶς ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὅποιος ἤθελε, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε καὶ νόμος ποὺ νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν ἀποδημία. Ἐπομένως κάθε Ἀθηναῖος εἶχε τὸ δικαίωμα σιωπηρῶς νὰ μεταικήσῃ σὲ ἄλλη πόλη, ἂν δὲν ἐνέκρινε τοὺς νόμους τῆς πατρίδας του.

στὴ νόμιμη δοκιμασία· ἡ δοκιμασία συνίστατο στὰ ἑξῆς: ὅταν ἓνας νέος συμπλήρωνε τὰ 18 χρόνια, ἔπρεπε ὁ ἴδιος ἢ ὁ κηδεμών του νὰ ὑποβάλλῃ δικαιολογητικὰ γιὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἶχε τὴ νόμιμη ἡλικία, ὅτι καὶ οἱ δύο γονεῖς του ἦταν Ἀθηναῖοι καὶ ὅτι ἦταν ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὶς στρατιωτικὲς του ὑποχρεώσεις. Ἐφόσον ὑπῆρχαν καὶ οἱ τρεῖς παραπάνω προϋποθέσεις, ὁ νέος μπορούσε νὰ ἐγγραφῇ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου στὸ εἰδικὸ μητρώο, ποὺ λεγόταν «ληξιαρχικὸν γραμματεῖον», καὶ νὰ θεωρηθῇ Ἀθηναῖος πολίτης.

ἐμεῖς προτείνουμε μονάχα καὶ δὲν ἐπιβάλλουμε ἀπολυταρχικά· ἐξαίρεται τὸ μεγάλο ἀγαθὸ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὅπου οἱ πολῖτες ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ συζητήσουν ἓνα νόμο πρὶν ψηφισθῇ.

νὰ πάῃ σὲ ἀποικία· ὅλες σχεδὸν οἱ σημαντικὲς πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδας, εἶχαν πολυάριθμες ἀποικίες στὴ Μ. Ἀσία, στὴν Κάτω Ἰταλία, στὴ Σικελία, στὸν Εὐξείνιο Πόντο, στὴν Ἀφρική κ.ἄ. Ἡ ἀποικία διατηροῦσε ἠθικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴ μητρόπολή της, ἀλλὰ μπορούσε ν' ἀποκτήσῃ καὶ δική της οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ αὐτοτέλεια. Ἐπειδὴ οἱ ἀποικίες ἦταν κτισμένες σὲ εὐφορὰ ἐδάφη, προσεῖλκυαν πολλοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

νὰ ζῆ σὺν μέτοικος· οἱ μέτοικοι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀποτελοῦσαν μιὰ ἐνδιάμεση τάξη, μεταξὺ τῶν «ξένων» καὶ τῶν «πολιτῶν». Ἦταν Ἕλλη-

νες ἐγκατεστημένοι, ὅχι στήν πατρίδα τους, ἀλλά σέ ἄλλη ἐλληνική πόλι καί εἶχαν περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα. Στήν Ἀθήνα π.χ. ἀπαγορευόταν στούς μετοίκους νά παίρνουν γυναίκα Ἀθηναία ὑπήκοο καί νά ἔχουν ἀκίνητη περιουσία, ἐκτός ἂν τήν ἀποκτοῦσαν μέ εἰδικό νόμο. Ἐπίσης ἔπρεπε νά ἔχουν πληρεξούσιό τους ἔναν Ἀθηναῖο πολίτη γιά νά ὑποστηρίξῃ τά συμφέροντά τους στό δικαστήριο. Ὁ πληρεξούσιος αὐτός λεγόταν «προστάτης».

Πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι στή Σπάρτη ἀπαγορευόταν ἡ ἐγκατάσταση μετοίκων.

Κεφ. 14

μιὰ φορά μονάχα στόν Ἴσθμό· στήν Κόρινθο ἐτελοῦντο τά Ἴσθμια πρός τιμήν τοῦ Ποσειδῶνος. Στά Ἴσθμια, ὅπως καί στίς ἄλλες τρεῖς πανελληνίες γιορτές, τά Ὀλύμπια, τά Νέμεια καί τά Πύθια ἐτελοῦντο μουσικοί, ποιητικοί καί ἀθλητικοί ἀγῶνες. Οἱ διάφορες πόλεις μπορούσαν νά στείλουν πρεσβεία, πού ὀνομαζόταν «θεωρία», γιά νά παρακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνες.

ἐκτός ἂν πηγες κάπου νά πολεμήσῃ· ὁ Σωκράτης ἔλαβε μέρος στίς ἐξῆς μάχες : α) Στήν πολιορκία τῆς Ποτειδαίας πού ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν συμμαχία τῶν Ἀθηναίων, τὸ 432 π.Χ., καί πῆγε μέ τοὺς Σπαρτιάτες. β) Στή μάχη κοντά στήν Ἀμφίπολη πού εἶχε κι' αὐτή ἀποσκιρτήσῃ ἀπό τήν Ἀθηναϊκή συμμαχία, τὸ 422. γ) Στή μάχη τοῦ Δηλίου, τὸ 424, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν ἀπό τοὺς Βοιωτούς. Ὁ Σωκράτης διακρίθηκε στήν τελευταία μάχη γιά τήν ἀνδρεία του.

εἶχες τὸ δικαίωμα νά ὀρίσης γιά τὸν ἑαυτό σου σάν ποινὴ τὴν ἐξορία· ὅταν ἐτελείωσε τὴν ἀπολογία του ὁ Σωκράτης, οἱ δικαστὲς ἐκδῶσαν καταδικαστικὴ ἀπόφαση μέ μικρὴ πλειοψηφία, μέ ψήφους 280 κατὰ 220. Ἐπειδὴ ὅμως σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τῆς ἀττικῆς δικονομίας ὁ κατηγορούμενος εἶχε δικαίωμα νά ἀντιπροτείνῃ ἄλλη ποινὴ γιά τὸν ἑαυτό του, ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας ἔδωσε τὸ λόγο στό Σωκράτη : Ἡ ὑπερήφανη στάση τοῦ Σωκράτη, πού δὲν καταδέχθηκε νά ἐλιπαρήσῃ τὸν οἶκτο τῶν δικαστῶν, παρέσυρε καί ἄλλους ἐναντίον του καί ὅταν ἔγινε νέα ψηφοφορία, τὸ δικαστήριο μέ μεγάλη πλειοψηφία αὐτὴ τὴν φορά, τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο.

ἓνας πολὺ ταπεινὸς δούλος· σύμφωνα μὲ τὴ νοστορία τῶν ἀρχαίων, ἡ ἀφοσίωση τοῦ δούλου στὸν κύριό του ἦταν ἀπόδειξη καλοῦ χαρακτήρα. Ἀντίθετα, οἱ δούλοι ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ δραπετεύσουν προκαλοῦσαν τὴν περιφρόνησή τους.

δὲν προτίμησες οὔτε τὴ Σπάρτη, οὔτε τὴν Κρίτη· γιὰ τοὺς συντηρητικούς Ἀθηναίους, στοὺς ὁποίους ἀνῆκαν ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν, οἱ δωρικές αὐτὲς πολιτείες ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ εὐνομούμενα κράτη, ἀφοῦ οἱ νόμοι τους ἀποδίδονταν σὲ δυὸ μεγάλους νομοθέτες, τὸν Λυκοῦργο καὶ τὸν Μίωνα. Οἱ δημοκρατικοὶ ὅμως Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀντίθετη γνώμη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν «Ἐπιτάφιο» λόγο ποὺ ἐξεφώνησε ὁ Περικλῆς τὸν δεῦτερο χρόνο τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

βαρβαρικές· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κάθε τι τὸ μὴ ἑλληνικὸ τὸ χαρακτήριζαν βάρβαρο. Ἐπιγραμματικὴ ἔκφραση αὐτῆς τῆς γνώμης εἶναι τὸ ρητὸ «Πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος».

Κεφ. 15

τὴ Θήβα ἢ τὰ Μέγαρα· οἱ δυὸ αὐτὲς πόλεις εἶχαν ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα ἀλλὰ σταθερὴ διοίκηση. Ἡ πρώτη μάλιστα, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀνέλαβε μετὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτες τὴν ἡγεμονία ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

νὰ πᾶς στὴ Θεσσαλία· ἡ ἀνηθικότητα κι' ἡ ἀκαταστασία τῶν Θεσσαλῶν μαρτυρεῖται κι' ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ξενοφῶν—Ἀπομνημονεύματα Α, 2, 24—καὶ ὁ Δημοσθένης—Α' Ὀλυμπιακός, 22.

κουκουλωμένος μὲ μανδύα· πρόκειται γιὰ μανδύα φτιαγμένο ἀπὸ ἀκατέργαστο δέρμα, «διφθέρα», ποὺ ὅμοιό του φοροῦν ἀκόμη οἱ τσοπάνηδες—κάπα, προβειά.

γιὰ νὰ τρῶς καὶ νὰ πίνης· οἱ Θεσσαλοὶ ἐφημίζοντο γιὰ τὴ λαιμαργία καὶ τὴν πολυφαγία τους. Ἐπομένως ὁ Σωκράτης, γιὰ νὰ τοὺς εἶναι ἀρεστοίς, ἔπρεπε νὰ τοὺς μιμηθῇ.

Κεφ. 16

καὶ νὰ δικαιωθῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κυβερνοῦν ἐκεῖ κάτω· οἱ δικαστὲς τοῦ

“Αδη ἦταν ὁ Μίνως, ὁ Ραδάμανθους κι’ ὁ Αἰακός, μυθικοὶ βασιλιάδες καὶ γιοὶ τοῦ Δία, οἱ δυὸ ἀπὸ τὴ Κρήτη καὶ ὁ τρίτος ἀπὸ τὴν Αἴγινα. Στὴν «Ἀπολογία», κεφ. 32, ἀναφέρεται καὶ τέταρτος δικαστής, ὁ Τριπτόλεμος, γιοὺς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἐλευσίνας Κελεοῦ κι’ ἓνας ἀπὸ τοὺς νομοθέτες τῆς Ἀθήνας. Κι’ ἐδῶ οἱ ιδέες τοῦ Σωκράτη γιὰ τὴ μετὰ θάνατο ζωὴ προσεγγίζουν τὶς χριστιανικές, ἀφοῦ καὶ μετὰ τὸ θάνατο οἱ ἄνθρωποι θὰ δώσουν λόγο γιὰ τὶς πράξεις τους. Στὴν «Ἀπολογία» ὁ Σωκράτης ἀναπτύσσει πῶς καθαρὰ τὶς ιδέες του αὐτὲς λέγοντας : «Ἄν πάλι ὁ θάνατος εἶναι ἓνα εἶδος ἀποδημίας ἀπ’ ἐδῶ σὲ ἄλλο τόπο κι’ ἂν εἶναι ἀληθια αὐτὰ πού πιστεύει ὁ κόσμος, ὅτι ἐκεῖ κάτω ζοῦν ὅλοι ὅσοι ἔχουν πεθάνει, ποιά μεγαλύτερη εὐτυχία ἀπ’ αὐτὴν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, κύριοι δικαστές ; Γιατί, ὅταν φτάσῃ κανεὶς στὸν Ἀδη, καὶ ἀπαλλαγῇ ἀπ’ αὐτοὺς πού αὐτοκαλοῦνται δικαστές, θὰ συναντήσῃ τοὺς πραγματικοὺς δικαστές πού λέγεται ὅτι δικάζουν ἐκεῖ».

ὄχι ἀπὸ μᾶς τοὺς νόμους, ἀλλ’ ἀπὸ ἀνθρώπους· τονίζεται ὅτι γιὰ τὴν καταδίκη τοῦ Σωκράτη δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι οἱ νόμοι, ἀλλὰ οἱ κατήγοροι καὶ περισσότερο οἱ δικαστές πού δὲν τοὺς ἐρμηνεύσανε σωστά.

Κεφ. 17

οἱ μνημένοι στὰ μυστήρια τῶν Κορυβάντων· Κορυβάντες ἦταν οἱ ἱερεῖς τῆς φρυγικῆς θεᾶς Ρέας—Κυβέλης πού τὴν ἐλάτρευαν χορεύοντας ὀπλισμένοι καὶ κραυγάζοντας σὰν μανιακοὶ μὲ συνοδεία κυμβάλων, τυμπάνων καὶ αὐλῶν. Οἱ θόρυβοι ἀπὸ τὶς κραυγὲς καὶ τοὺς ἐκκωφαντικοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων παρέμεναν στ’ αὐτιά τους μετὰ τὸ σταμάτημα τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμάτων κι’ ἔτσι δὲν μποροῦσαν ν’ ἀκούσουν ἄλλους ἤχους ἢ φωνές. Μεταφορικὰ τὸ ρῆμα «κορυβαντιῶ» χρησιμοποιεῖται, ὅπως ἐδῶ, γιὰ ἀνθρώπους πού αἰσιθάνονται τόσοσ ἐνθουσιασμό γιὰ μιὰ ιδέα, ὥστε δὲν ἐννοοῦν ν’ ἀκούσουν καὶ νὰ παραδεχθοῦν μιὰν ἄλλη.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει ότι οι μαθητές αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην κατανόηση των κειμένων. Οι δυσκολίες αυτές οφείλονται κυρίως στην έλλειψη βασικών δεξιοτήτων ανάγνωσης και στην ανεπάρκεια της γλωσσικής ικανότητας. Η έρευνα δείχνει ότι οι μαθητές έχουν προβλήματα στην κατανόηση του κειμένου, στην εξαγωγή πληροφοριών και στην επίλυση προβλημάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι μαθητές έχουν σημαντικές δυσκολίες στην κατανόηση των κειμένων, στην εξαγωγή πληροφοριών και στην επίλυση προβλημάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι μαθητές έχουν σημαντικές δυσκολίες στην κατανόηση των κειμένων, στην εξαγωγή πληροφοριών και στην επίλυση προβλημάτων.

Επιπλέον, η έρευνα δείχνει ότι οι μαθητές έχουν σημαντικές δυσκολίες στην κατανόηση των κειμένων, στην εξαγωγή πληροφοριών και στην επίλυση προβλημάτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι μαθητές έχουν σημαντικές δυσκολίες στην κατανόηση των κειμένων, στην εξαγωγή πληροφοριών και στην επίλυση προβλημάτων.

Παράρτημα Α

Αυτό το παράρτημα περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται με τη μορφή πίνακα. Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται με τη μορφή πίνακα. Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται με τη μορφή πίνακα. Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται με τη μορφή πίνακα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 5—12
ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	» 13—47
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	» 49—61

ΕΞΟΦΥΛΛΟΝ : Ι. ΜΗΛΙΩΝΗ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: Α. ΜΠΑΓΓΙΑΣ (ΑΠ. Δ.Σ. ΟΕΔΒ 1385/21-7-67)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίσημος ἀντίτυπος στερούμενος τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ἐπιβάλλονται πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

024000025368

Ἔκδοσις Α', 1967 (III) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 80.000 - Σύμβασις 1472/22-2-67

Ἐκτύπωσις—Βιβλιοδοσεῖα ἸΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ Ο.Ε. - Φιλαδελφείας 4 - Ἀθήναι

350

